

Фото Євгена Букета

ПРАВДА ПРО ТРИ ГОЛОДОМОРИ Присвячується пам'яті жертв голодоморів

Катерина МАРЧЕНКО, ветеран Другої світової війни, інвалід 1-ої групи, відмінник народної освіти, член Асоціації дослідників голодоморів в Україні, почесний голова ВОВ Дніпровського району м. Києва

1933 року я була дівчинкою. "Мені тринадцятий минуло...", але я з братиком не пасла ягнят за селом, бо вони в насильницьких колгоспах уже всі повиздихали. Я, Марченко Катерина Романівна (7.12.1919 року народження), є свідком і жертвою двох голодоморів: 1932—1933 та 1946—1947 років. Моя велика родина (бабуна по материнській лінії Ярина Кузьмівна Рогаченко мала 12 дітей, але виросли тільки восьмеро) пережила три голодомори. Усі три були штучними. Це була нечувана війна проти українського народу в багатій Україні. Це були завчасно заплановані дії жорстокого режиму, щоб придушити спротив українців більшовицькій владі. Бо російські більшовики й сам Ленін стверджували, що без українського хліба й цукру, сала і м'яса, вугілля і руди існування Російської Радянської Республіки неможливе (ЦДА ВОВУ: ф. 3696 — оп. 2 — спр. 438 — арк. 26, 27, 44).

Про перший голодомор мені розповідали моя бабуна, мама та рідня. Стверджували, що на початку 20-х років голод охопив Поволжя і всю Південну Україну. Великий наплив голодних людей був і на Уманщину та село Кищенці. Ці люди розповідали, що голод був не через неврожай чи недорід, а через пограбування українських селян, нібито задля "постачання армії продуктами". Тогочасний керівник УСРР Раковський на таємному зібранні комуністів заявляв: "Нам потрібна сама Україна, людність — не потрібна"

(ЦДА ВОВУ ф. 3696, арк. 49). Пограбування українських селян, те, що в них відібрали весь хліб, і призвело до голоду в Україні.

Слова "голод" і "голодомор" привселюдно вголос говорити не можна було без загрози для власного життя. За привселюдну згадку про голод нещадно карали. Хоч би як шматували, перекроювали нашу історію, замовчували саме слово "голод", та правду і пам'ять не знищити! Був геноцид не просто якогось народу, а саме українського. Хоч мені минав лише 13-й, я вже в той час, час жорстокого сталінського режиму, була цілком **свідомою**, не по літах дорослою. Це був справжній геноцид. Були страшні факти людодіства.

Спогади про голодомори, про ці страхи вимагають великого душевного і розумового напруження. Мене, свідка голодоморів, учасника бойових дій (перебувала на Північно-Кавказькому, Центральному, 1-му Білоруському фронтах, на Курській дузі, під Брестом, у Варшаві, брала участь у Берлінській операції) запитали: "Що страшніше? Війна, фронти чи голодомор?" Моя відповідь: "Страшно, надзвичайно страшні й війна, і фронт, і голод. Не вірте ніколи тому, хто каже, що не страшно. Страшно, бо був голод і під час війни. Згадаймо фінський фронт".

1 вересня 1939 року на IV позачерговій сесії Верховної Ради СРСР ухвалено Закон про загальну військову повинність, чого раніше в СРСР не було. Цього дня почалася Друга світова війна. Фінський фронт комплектували українськими солдатами, а 80% солдат, які взяли участь у форсуванні Дніпра й боях за Київ, були українцями. У Берлінській операції маршал Жуков спочатку пустив піхоту, а вже потім танки...

Важко віритися у все це. Однак одним — жертвам Голодомору, цього не можна забути, а іншим, хто не пережив і не бачив усього цього жахиття на власні очі, не уявити, не збагнути того, що відбувалося. Важко і боляче перегортати ці страшні сторінки нашої історії, згадувати відчуття голоду і загрозу небезпеки, коли зустрівшись на вузькій доріжці віч-на-віч зі смертю, чуєш її подих, і щасливо розминувшись, кажеш їй услід: "Слава тобі, Боже, і спасибі за подароване життя!" Хоч би як було важко свідчити про пережиту трагедію українського народу, треба, щоб про голод знало якомога більше людей, щоб це лихо більше ніколи не повторилося.

ГОЛОД 1932—1933 РОКІВ

Колишній ідеолог КПУ Леонід Кравчук в інтерв'ю естонському радію стверджував, що він нібито нічого не знав про голодомори. Невже шановний Леонід Макарович не чув про діяльність спеціальної комісії Конгресу США про вивчення фактів голодоморів в Україні? У це неможливо повірити. Президент Леонід Кучма майже через півтора десятиліття проголосив День пам'яті жертв голодоморів і політичних репресій після того, як це зробив президент США...

Мабуть, нічого не знали і про книжки Роберта Конквеста — відомого англійського поета і прозаїка й водночас блискучого історика. Перша його книжка про СРСР — "Великий терор", друга — "Жнива скорботи" про Україну, найстрашніша з усіх книжок ХХ століття. "У раї пекло розвели", як писав Т. Шевченко. А в цьому пеклі царював сатана і його слуги — людодіди і самоїди жорстокого режиму.

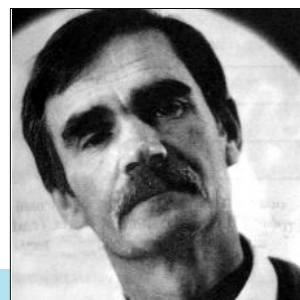
Закінчення на стор. 4

ПРИЦІЛЬНИМ ПЕРОМ ПРО ВИБОРИ

3

ФІЛОСОФ ВАСИЛЬ ЛІСОВИЙ ПРО ГЕНОЦИД

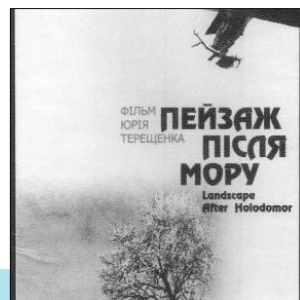
5

СПОВІДУЮ НАЦІЮ

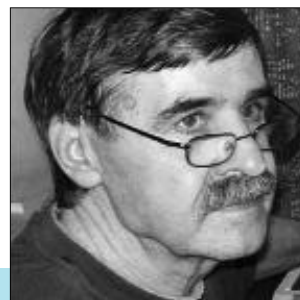
9

ПРО ФІЛЬМ ОСОБЛИВОЇ МІСІЇ

10

ПЕРШОДРУК ВАСИЛЯ ГОЛОБОРОДЬКА

13

СВОБОДА — У НАШИХ СЕРЦЯХ

3 виступу Президента України Віктора Ющенка на урочистостях в Українському домі з нагоди Дня Свободи

Я хотів би розпочати свій виступ у, переконаний, цей святий для моєї нації день зі слів: ми живемо в умовах свободи.

Ми не одиноки на цій славній дорозі. 29 років тому, переймаючи рух свободи з рук великих предтеч, постала Польща і польська “Солідарність”. 20 років тому цей рух розтрощив Берлінську стіну. 20 років тому він розпочав Оксамитову революцію у Празі. 20 років тому він підняв до свободи всі Балтійські народи. 18 років тому він вивів на площі Москви велику, сповнену надій, демократичну Росію.

Наша тисячолітня мрія здійснилася — ми маємо власну державу. Тепер залишилося зробити найголовнішу справу — створити власну націю. Це, можливо, найголовніший мотив моєї роботи — створити націю відповідальних громадян, яких об’єднує рідна мова, рідна історія,

власна культура, батьківська традиція, збережені звичаї наших предків, територіальна цілісність, національний суверенітет і спільна велика ціль майбутнього для всієї нації.

Бачимо кадри з Майдану. Бачимо один одного. Яке це було щастя! Який це був радісний усміх! Це — ми. Можливо, найкрасивіші в нашому житті. Можливо, найкрасивіші в історії людства на початку XXI століття.

Майдан стояв не тільки за Ющенка. Дякую кожному голосу, який промовляв моє ім’я. Український Майдан стояв за власну мрію. Ніхто не зуміє применшити, принизити чи заперечити значення нашого Майдану. Майдан не був протистоянням людей — я хотів би особливо підкреслити. Майдан був прагненням свободи.

Треба бути свідомими, що антидемократична реакція рівною мірою не ослабла. За останні п’ять років ми зупинили не одну загрозу узурпації влади в Україні нечесним бандитським способом, шляхом зговору, її консервації за найбільшими політичними “кланами”. І сьогодні цей виклик, можливо, найсерйозніший за останні 15—18 років.

Найважливіше, на мій погляд, сьогодні — не обмінати свободу на мішок “добробуту”, який щедро обіцяють ті, хто претендує на найвищу посаду в Українській державі.

Свобода державна. Я розумію її як здатність Української держави здійснювати самостійну і відповідальну політику, розраховану не лише на поточні, щоденні потреби, але й на довгу національну перспективу.

Свобода національна — це усвідомлення себе нацією, яка на цій землі живе понад тисячу літ і здатна творити своє власне нове життя.

Коли поміж хлібом і свободою народ обирає хліб, він зрештою втрачає все, в тому числі і хліб. Якщо народ обирає свободу, він матиме хліб, вирощений ним самим і ніким не відібраний. Але для цього народ у всій великій своїй масі повинен достеменно точно зрозуміти, хто він.

За останні п’ять років я прагнув повернутися до нашого джерела, яке упродовж десятиліть і століть засипалося різним піском і камінням.

Ми разом підняли великі камінні брили. Це — тема Великого Голодомору, вбивства голодом 1932—1933 років нашого народу. Це — тема Єдиної рідної Помісної Української Церкви. Це — тема нашої мови, культури, наших освіти, звичаїв, традицій. Це — тема нашої родини і наших сімейних цінностей. Це — тема наших великих імен і наших великих перемог, очищених від брехні і фальшувань.

Наш рух до свободи тільки почався. Він продовжується. Слава Україні!

ПИШАЮСЯ ВАМИ

Зі звернення прем’єр-міністра України Юлії Тимошенко з нагоди Дня Свободи

Сьогодні — незвичайний день. Сьогодні — п’ять років нашого Майдану. Сьогодні — День Свободи!

Останнім часом мені часто доводиться чути, що День Свободи — не гордість, а ганьба, і взагалі — п’ять років тому все було зроблено даремно... Я розумію людей, які говорять так. Люди втомилися від брудної політики та продажних політиків. Але я твердо переконана: Майдан не був даремно. І День Свободи не може знецінитися, здевальвувати, так само, як не може знецінитися само поняття Свободи. Бо люди вийшли не за Ющенка, не проти Януковича. Люди вийшли за себе, вийшли за Україну. І саме на тому Майдані народилася абсолютно нова вільна Україна з вільними людьми. І так само, до речі, на блакитному майдані люди стояли за себе.

Я знаю багато людей, які тоді, на Майдані, вперше в житті заговорили українською мовою. Я знаю людей, які вперше виконували державний гімн України, приклавши руку до серця. Я знаю людей, які вперше відчували себе належними до нації, а також — гордість від того, що вони українці.

Я горда, що була причетна до цього великого і світлого дійства. Я пишаюся курсантами школи МВС, які в своїй формі вийшли на Майдан і першими сказали, що міліція з народом. Я пишаюся тими жінками, що брали на роботу відгули і варили борщ в Українському домі... Я пишаюся людьми, які зносили на Майдан ліки та їжу, ковдри та куртки, які своїм коштом їхали з усієї України захищати себе та свою свободу.

Я пишаюся Україною, яка тоді проявилася у всій своїй красі. І я бажаю кожній людині колись пережити те, що пережили всі ті, хто стояв тоді на Майдані, незалежно від політичних наслідків...

Україна інша. Вона вже не буде такою, якою була до Майдану. Хай ні в кого із нас не опускаються руки.

Україна змінилася. Це країнно вільних, сильних людей. А порядок, чіткий, красивий, демократичний, з наступного року обов’язково наведемо.

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

Днями в УНІАН відбулася прес-конференція — представлення новостворюваної всеукраїнської громадської організації Українська Національна Рада.

Ідею такого об’єднання було озвучено у вересні цього року на урочистостях в Палаці “Україна” з нагоди 20-річчя Народного руху. Рух, виконавши завдання створення незалежної держави, став уже частиною нашої історії, вже не буде відтворений в колишній іпостасі. Але нині знову відчувається потреба об’єднання всіх патріотів України. Цю місію й міг би виконати відроджений в іншому форматі всеукраїнський рух патріотів.

Нещодавно в столиці відбулося зібрання представників громадськості, де було сформовано Оргкомітет зі створення організації, яку запропонували назвати Українська Національна Рада. Президія цього Оргкомітету майже в повному складі представила журналістам новостворювану організацію.

Перед присутніми виступили голова Оргкомітету Дмитро Павличко, члени президії Іван Драч, Микола Поровський (голова виконком Оргкомітету), В’ячеслав Білоус (голова Спілки офіцерів України), Арсен Пушкаренко (студент Національного університету ім. Т. Шевченка, голова молодіжної організації “Патріот”). Ось на чому, зокрема, наголошували учасники представлення.

Дмитро ПАВЛИЧКО: “Довкола ідеї утворення Української Національної Ради відбулося об’єднання громадських діячів старшого покоління з українською молоддю, насамперед київськими студентами. Основна мета організації полягає в тому, що УНР розроблятиме рекомендації для розв’язання найважливіших питань політичного, духовного розвитку. Ідеться про створення своєрідного народного парламенту.”

Арсен ПУШКАРЕНКО: “Ми вже виступили зі зверненням до української молоді — підтримати утворення й діяльність УНР. Молодь відгукнулася активно: вже маємо осе-

УКРАЇНЬСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА ГУРТУЄ ПАТРІОТІВ

редки молодіжного крила УНР у 20-ти областях України. Приєднуйтеся до нас!”

Іван ДРАЧ: “З особливою приємністю дивлюся на Арсена Пушкаренка, як на свого онука, згадую молоді літа. Він мене розбурхує, каже, що треба щось робити. Відгукуюся на цей заклик. Днями їду до Харкова на зустрічі зі студентами, професурою. А Харків — одне з найбільших за науковим потенціалом наших міст, там найбільше інститутів, університетів. Ось і беру з собою Арсена на ці зустрічі. Створимо там структури УНР”.

Микола ПОРОВСЬКИЙ: “Триває утворення первинних осередків, обласних організацій Української Національної Ради в регіонах. Оргкомітети в областях очолили відомі громадські діячі. Наприклад, на Донеччині його головою став академік Володимир Білецький, на Івано-Франківщині — Роман Ткач, народний депутат, в недавньому — голова обласної державної адміністрації, в Севастополі — академік Ігор Лосев, відомий активною боротьбою за український Крим. Зараз готуємо установчий з’їзд УНР”.

В’ячеслав БІЛОУС: “Ситуація з національною безпекою, стан наших Збройних

сил, де нагромадилося багато проблем, спонукають до об’єднання всіх патріотів. Днями їдемо в село Базар на Житомирщині, щоб вшанувати загиблих там учасників Зимового походу військ Української Народної Республіки. Тоді, на жаль, наше суспільство не підтримало цих вояків, але потім прийшли чужі солдати, загарбали все, і були Голодомор, репресії. Тому щоб незалежність була справжньою, нам треба дбати про свою державу, армію”.

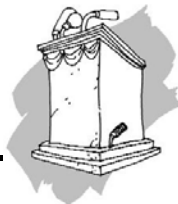
На представленні було оголошено, що установчий з’їзд всеукраїнської громадської організації Українська Національна Рада пройде 20 грудня в Палаці культури Київської політехніки. Саме там, і це символічно, де відбувався восени 1989 року установчий з’їзд Народного руху України. У роботі з’їзду візьмуть участь понад тисяча делегатів з усіх регіонів України. Буде заслухано й обговорено доповіді з найактуальніших проблем, зокрема щодо конституційної реформи, ситуації в економічному, культурному, духовному житті. Також буде вироблено позицію УНР щодо об’єднання патріотичних сил на президентських виборах, а також на виборах місцевих органів влади. УНР має стати майданчиком для діалогу і порозуміння всіх патріотичних сил України.

Ініціативна група з утворення Української Національної Ради оприлюднила Звернення — “Заклик до українського громадянства”. У ньому, зокрема, йдеться: “На перешкоді утвердженню української державності стоять п’ята колона і надихане рабськими призначеннями войовниче малоросійство... В Україні панує кримінально-олігархічна псевдodemократія, яка зневажає народ та національні форми життя. Розвиток Української держави гальмують і самозакохані вожді, які заради прославлення власної особи наплодили дрібних партійок і культивують розбрат між ними.

За нових історичних обставин ми прагнемо скористатися досвідом діяльності Руху.

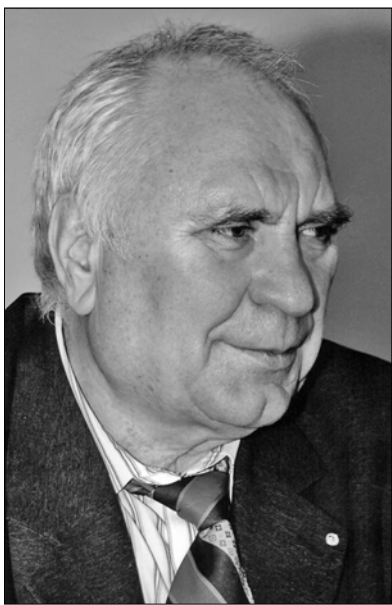
Ми будемо співпрацювати з усіма політичними та громадськими організаціями, метою яких є зміцнення державності України та її демократичний розвиток. Ми вважаємо за свій обов’язок створити авторитетну організацію, народну трибуну, яка має відповідати на тривожні сигнали часу голосом дозрілої до державницького життя великої української нації і всього світового українства”.

Це Звернення підписали члени ініціативного комітету зі створення Української Національної Ради — відомі громадські діячі, письменники, митці, наукова інтелігенція, ветерани національно-визвольного руху. Серед них Дмитро Павличко, Юрій Шербак, Іван Драч, Іван Дзюба, Ігор Юхновський, Мирослав Попович, Ярослав Яцків, Борис Олійник, Євген Сверстюк, Левко Лук’яненко, Михайло Горинь, Роланд Франко, Василь Овсєнко, Степан Хмара, Микола Жулинський, Віталій Дончик, В’ячеслав Брюховецький, Володимир Василенко, Володимир Пилипчук, Олег Черногуз, Юрій Мушкетик, Володимир Сергійчук, Євген Грник, Валерій Асадчев, Орест Климпуш, Володимир Черняк, Іван Заєць, Павло Мовчан, Ніна Байко, Ольга Кобець, В’ячеслав Білоус, Борис Кожин, Євген Лупак, Мирослав Симчич, Любомир Полюга, Микола Поровський, Михайло Ратушний, Михайло Швайка, Віталій Кононов, Володимир Мойсик, Володимир Карпук, Зіновій Шкуняк, Микола Кульчинський, Лесь Танюк, Михайло Сидоржевський, Олександр Сергієнко, Наталія Осьмак, Петро Осадчук, Петро Засенко, Ілля Шутов, Іван Малкович, Роман Лубківський, Іван Ющук та інші представники громадськості.

ПРЕТЕНДЕНТИ НА ПАПАХУ, або ОСОБЛИВОСТІ НИНІШНІХ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ПЕРЕГОНІВ

● КОЛОНКА ПУБЛІЦИСТА

Віталій КАРПЕНКО

Завершилася реєстрація кандидатів на посаду Президента України. З понад шістдесяті охочих узяти участь у перегонах це право надано вісімнадцяти. Отже, офіційно дано старт агітаційному змаганню, хоч основні претенденти розпочали агітацію задовго до реєстрації їх кандидатами. Для кожного з них уже виділено безплатний час на державних телебаченні, радіо та в газетах. Не державні ж ЗМІ матимуть змогу добряче заробити: на телеканалах, наприклад, розцінки за політичну рекламу зросли втричі порівняно з минулою кампанією.

Чим характерні нинішні перегони?

Передусім тим, що вони поки що відбуваються за новим ухваленим Верховною Радою Законом про вибори Президента, окремі норми якого визнані Конституційним судом такими, що не відповідають Конституції. Проте це не може зупинити виборчу кампанію: якщо за зміни не встигнуть проголосувати, вибори відбуватимуться за чинним Законом. Та є надія, що Верховна Рада встигне внести зміни, і фінальна частина виборів — саме голосування та процедура оскарження — відбуватиметься за законом, узгодженим з конституційними нормами.

Хто ж нині рветься до президентського крісла?

Половина персонажів виборчого дійства відома. Це ті, що сьогодні є або раніше були при владі: чинний і колишній прем'єри, нинішній і колишні спікери парламенту, давні й недавні міністри, народні депутати України різних скликань і, звичайно ж, чинний Президент. Вони мають певний досвід керівної роботи, який, проте особливими успіхами не позначений.

Інша частина складається з керівників політичних партійок, які ще не скуштували владного плоду, але дуже хочуть, і представників регіональних структур, що вирішили приміряти себе до державного керма.

За популярністю, якщо зважати на численні соціологічні опитування, які часто-густо є

замовними і повністю довіряти їм не можна, когорту претендентів можна поділити на дві нерівні частини. Перша має від 4 до 36 відсотків підтримки (Віктор Ющенко, Сергій Тігіпко, Петро Симоненко, Арсеній Яценюк, Юлія Тимошенко, Віктор Янукович). Друга — ті, яким готові віддати свої симпатії 2,4% (Володимир Литвин) та 2% (Олег Тягнибок) виборців і решта, яка може розраховувати на 1 відсоток і менше голосів: Юрій Костенко, Анатолій Гриценко, Інна Богословська, Олександр Мороз, Михайло Бродський, Олександр Пабат, Василь Протівсіх, Сергій Ратушняк, Олег Рябоконь, Людмила Супрун.

За статками публіка також дуже строката. Найбагатші серед кандидатів за доходами за 2008 рік, як свідчать їхні офіційні декларації, — Тігіпко (20,2 млн грн), Бродський (18,6 млн), Рябоконь (5,9 млн), Янукович (4,85 млн), Ющенко (1,04 млн) та Яценюк (999 тис. грн). Найбіднішим виявився лідер Громадянського активу Києва Пабат — 2008 рік він прожив лише за 245 грн, зате переплюнув усіх за кількістю автомобілів — шість у нього і три в дружини.

Дуже скромно, на саму зарплату, прожила минулий рік — і не тільки минулий — прем'єр-міністр Юлія Тимошенко. Ні власної квартири, ні будинку, ні машини, ні гаража — нічого не має. Попелюшка та й годі. Тим не менш мешкає у шикарному двоповерховому особняку площею 450 кв. м на березі Дніпра під Києвом в елітному котеджовому містечку “Срібна затока” в Кончі-Заспі. Вартість такої “хатинки” оцінюють у 5,5 млн дол. США, а щомісячна сума оренди такого будинку становить 10—15 тис. дол. І хоч платня прем'єра порівняно з пересічним громадянином захмарна (32,2 тис. грн щомісячно), її не вистачить навіть на оренду.

Характерною прикметою нинішньої кампанії є те, що норма Закону про вибори Президента передбачає величезну заставу — 2,5 млн грн, проти раніше існуючих 500 тисяч. Заставу повертають лише тим двом кандидатам, які вийдуть у другий тур. Майже сорока кандидатів було відмовлено в реєстрації, оскільки вони не змогли внести таку суму. З одного боку, тут позитив, бо список кандидатів міг би набутися небувалих розмірів. З другого — порушення Конституції, яка гарантує кожному громадянину України можливість балотуватися на посаду Президента.

На перший погляд, зелене світло для змагань за президентську папаху запалено винятково для людей багатих. Але ж більшість претендентів, згідно із задекларованими доходами, живуть на зарплату, річної суми якої забракне навіть на заставу, не кажучи вже про оплату послуг політехнологів, штабів і команд, рекламу й інші агітаційні заходи. Партійних кас, якби вони склалися тільки із внесків членів політичних

партій, також не вистачило б. Отож напрошується висновок: за кожним із “бідних” кандидатів стоять товстосуми. Вірогідно, що претенденти-мільйонери подбали про так званих технічних кандидатів, яким нічого не світить, але вони можуть у першому турі відібрати дециму голосів основних конкурентів. Прикро, але таким робом бізнес рветься до влади, вкладає чималі кошти з розрахунку, що вони з лишком повернуться. Чи не тут треба шукати коріння тотальної корупції?

На жаль, передвиборні програми майже всіх кандидатів популістські, насичені найчастіше нереальними обіцянками. Що слабкіший претендент, то гучніша фраза, звернена до народу. На що тільки не підеш, аби сподобатися виборцю.

Те, що за кожним кандидатом стоїть певна політична сила або фінансова структура, видно неозброєним оком. І не тільки внутрішня, а й закордонна. Чи не найбільше намагається впливати на хід виборів в Україні Москва. Іноді це доходить до прямого втручання у наші внутрішні справи (хамуватий лист президента Медведева Ющенку, такі самі за змістом, але завуальовані висловлювання прем'єра Путіна). Враховуючи фактор політичного, економічного, пропагандистського тиску нашої північної сусідки, деякі кандидати запопадливо шукають приязні Кремля. Юлія Тимошенко шукає прихильності в Путіна. Віктор Янукович бере участь і виступає на партійних з'їздах “Єдиної Росії”. Не мінає Москву Володимир Литвин. Про Петра Симоненка і говорити годі — у нього давні братерські стосунки з московськими комуністами. Не забувають наголосити на потребі розвивати дружні (якби ж то паритетні) відносини з Росією Арсеній Яценюк та Сергій Тігіпко.

Звичайно, фактор Росії з рахунку не скинеш: сусідів не обирають. Але треба будувати, розвивати і відстоювати рівноправні, взаємовигідні відносини. Саме на такій, глибоко українській державницькій позиції стоять чинний Президент Віктор Ющенко, голова ВО “Свобода” Олег Тягнибок, лідер Української народної партії, що свого часу відокремилася від Народного руху України, Юрій Костенко. Добре, що є у нашої держави такі сили, та не дуже добре, що кожна з них виставила власного кандидата (виняток — Ющенко, який пішов шляхом самовисування, та це суті не змінює).

На національно-демократичний електорат розраховують і деякі інші кандидати, знаючи заздалегідь, що вони непрохідні. Йдуть на це свідомо, з прицілом на наступні парламентські вибори — щоб стати впізнаваними й потрапити до нового парламенту. У тому, що такі вибори відбудуться достроково, сумніву не виникає: нинішній склад Верховної Ради продемонстрував свою неспроможність, тож треба освіжити застоюну олігархічну кров.

Наскільки це вдасться, покаже час.

МЮНХЕНСЬКИЙ ГАМБІТ І ТОРГИ ЗА «ПОВАГУ»

Олексій ОНОПЕНКО,
м. Москва

Інститут СНД (виявляється, є такий) нещодавно надав “професійне” тлумачення листа президента Росії Дмитра Медведева Президентові України Вікторові Ющенку. Інститутський журнал “Україна” (№ 14—15, 2009 р., С. 37—38) так розкриває зміст листа: “У заяві Медведева можна чітко прочитати: Україна в сучасній своїй формі може залишатися тільки за умов: Україна а) позаблокована країна, б) федеративна, в) двомовна, г) православна, у єдності з “руським” православ'ям, д) дає згоду на присутність Чорноморського флоту РФ у Криму. А після цих слівес “інститут” просторікує: “Київ в особі Віктора Ющенка злякався”. Інститут СНД хизується ще одним “успіхом”: “Схоже, Москва остаточно відійшла від дружби з карликами, усвідомивши, що із собі рівними легше, зручніше й найголовніше — ефективніше можна розв'язати будь-які міжнародні проблеми”.

Про розуміння міжнародного права і мораль співробітників “інституту гігантів” говорити зайве. Особливо коли згадати співпрацю із “собі рівними” та жертви народів СРСР у Другій світовій війні після “Мюнхенської змови” гігантів і пакту Молотова—Ріббентропа. Швидше можна говорити про діагноз: у мареннях “інституту” аж надто помітні синдроми минулого, образи з далекого XIII—XIV століття, коли Москва товаришувала із Золотою Ордою. Однак нині московський президент бачиться інституту вже не васалом, а ханом Золотої Орди, який роздає сусідам ярлики на володіння. За хабарі, звісно. А щоб сучасним сусідам було страшніше, щоб поведилися слухняно, інститут нагадує про “значимість” Москви, маючи на увазі, мабуть, атомну бомбу.

Оте гордовите “із собі рівними” в публікації Інституту СНД не може не нагадати про країну Моксель, “посестру” Золотої Орди. З дослідженнями про країну в ятичів Моксель можна ознайомитися у часописі “Київ” (початок у ч. 11—12 за 2008 рік та у ч. 1—8 за 2009 рік), де публікується книга “Країна Моксель — Московія” Володимира Білінського. Назву “Моксель” вжито у книжці посла короля Франції Вільгельма де Рубрука “Подорож у східні країни” (1253—1255 рр.) у Золотій Орді. Країну старовірів “Моксель” згадують також Рашид аль Дін (збірник рукописів) та Ата-мелік Джувейні (“Історія завойовників світу”). Із тих свідчень випливає, що країна Моксель була великою, але страждала в обіймах “собі рівної” Золотої Орди. Так, частина старовірів сподівалася на визволення німцями. Чи не такі самі надії на литовських Ольгердовичів і на полк Боброка Волинського є у “Задонщині”?

Назва “Золота Орда”, або “Олтин Урда”, походить не з тюркської мови, а з латини і характеризує територіальне утворення з “автократичним устроєм”. Отже, державне мислення в Російській Федерації укорінене в минулому країни Моксель. Що стосується сучасної ідеології тоталітаризму в РФ, то вона ґрунту-

ється на потребі “захисту” величезних сировинних ресурсів РФ, на які нібито зазіхають інші країни.

Однак не все так просто і ясно з публікаціями Інституту СНД. Річ у тім, що подібні “інституції” не завжди служать інтересам власної держави. У сучасному світі подібні “інститути” та некомерційні фонди, не кажучи про ЗМІ, часто використовують в інтересах транснаціональних монополій, фінансово-промислових корпорацій. У їхніх інтересах створюють позитивні чи негативні образи конкурентів, провокують конфлікти. У деяких випадках такі “інститути” і “фонди” діють свідомо і за плату, іноді — несвідомо. Ретельний аналіз діяльності цих “інституцій” міг би засвідчити синхронізацію їхньої активності з планами монополій щодо отримання пільг і вигідних умов бізнесу — використання шляхів сполучення, портів, митниць чи участі у приватизації. Суттєвий інтерес корпорацій — у підтримці недовіри і напруженості між країнами й урядами країн, зокрема, СНД. Мета — зашкодити будь-якій співпраці, що не збігається з інтересами таких корпорацій.

Ще один висновок напрошується з публікацій “Інституту СНД” про “гіганта” і “карликів”. Розпад СРСР стався не тільки через неефективність соціалізму. Доцільно згадати, що розпаду передувало організоване падіння цін на нафту, експортером якої був СРСР. У ті роки в Російській Федерації стверджували, що “союзні республіки живуть за рахунок Росії”. Аналогічні публікації заповнили зарубіжні видання, а звітні вони щедро надходили у періодику всіх “республік-сестер”. Далі — відомо. Гігант упав.

Вдумливий аналіз подій навколо “розширення НАТО на схід”, проекту газогону “Набуко”, виникнення російсько-грузинської війни, ПРО у Чехії й Польщі, російсько-українських газових війн переконує, що логіка чергування подій перевершувала можливі плани спецслужб. Інтереси транснаціональних компаній здійснюються через конфлікти, кризи тощо. Інтерес НАТО — гарантувати прокладання нафто-, газогонів до Європи. Як інакше розглядати “зважену позицію” та поступки НАТО у питаннях міжнародного права у період до російсько-грузинської війни, коли Грузія застерігала “великого” сусіда про неприпустимість провокацій? Те саме й після тії війни.

Невдачі Заходу порушили питання енергопостачання в Європу й Америку. Вихід із ситуації традиційний: країни НАТО продемонстрували Росії своє “уваження”, а Росія, здається, виморочила собі право роздавати ярлики “карликовим” сусідам. За “уваження” до себе країна-гігант остаточно зобов'язалася протягти нафто- і газогони у Європу — і з півдня, і з півночі.

Як тут не погодитися з Інститутом СНД, що “с равними” решать дела как-то легче”. Хіба ж СРСР, або справжня СНД, стали б отак роздавати ресурси на всі боки за “уваження”? Інше питання — неоплатні жертви “карликів” на безмежних просторах євразійського “гіганта”.

Іван РЯБЧИЙ

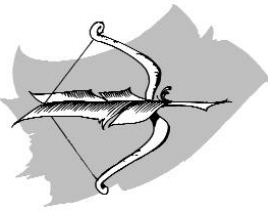
ВИБАЧЕННЯ

Хочу перепросити читачів “Слова Просвіти” і родину Сокульських за прикро помилку, якої я припустився у своїй рецензії на альманах “Пороги. Вибране” (“Слово Просвіти”, ч. 46). Зворушливо ніжні вірші з “Чистопільського зошита” насправді належать прекрасному поетові й незабутньому борцю за незалежність України Іванові Сокульському, а Орісія Сокульська,

яку я назвав дочкою Івана Григоровича, насправді є його вдовою, активною громадською діячкою. Мені, як уродженцеві Дніпропетровщини, прикро удвічі. Сподіваюся, що упорядники книжки пробачать мені цей огріх, а читачі повірять, що все інше, про що йшлося в статті, вивірение.

З повагою до родини Сокульських і до всієї літературно-інтелектуальної громади Січеславщини

Комітет з Національної премії України імені Тараса Шевченка і Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Т. Шевченка висловлюють щирі співчуття Стеценку Кирилові Вадимовичу за привдо не-поправної втрати — смерті матері Тамари Степанівни.

Закінчення. Поч. на стор. 1

У селі Кищенці Маньківського району Черкаської області, в якому я народилася, до жовтневого перевороту налічували понад тисячу дворів. Розташоване за 30 кілометрів на північ від Умані, його засновано близько 1629 року. У 30-х роках XVII століття це поселення було містечком, у якому стояла Маньківська сотня Уманського козацького полку. Село було державне, земля належала селянам. Були і багатоземельні, й малоземельні трударі. У кожній сім'ї було не менше п'яти дітей. А 1933-го вимерло півсела.

За один рік по всій Україні закопали від 7,5 до 10 мільйонів українців. Щохвилини гинуло 17 осіб, 25 тисяч — щодня. Голодні люди, надриваючись, працювали до останньої хвилини. Нагла смерть збивала з ніг. Вимирал, гинув цілий народ. Арешти, репресії, висилання на Соловки. Знищено церкву і віру. Нижчої межі падиння не існує, бо “якщо Бога нема, то все дозволено...”.

Життя людини було принижено, зневажене до рівня комахи. У світ було запусчено облуду, що в першій “країні соціалізму” все гаразд. Що вона навіть продає зерно на експорт. Геноцид голодом у багатій країні! Вмирає, гине цілий народ, а світ безтурботно не помітив цього, пройшов повз найбільшу в історії, планетарного масштабу війну радянського уряду проти українського народу.

Весна, літо й осінь 1932 року на всій Україні та й у моєму рідному селі Кищенці були благодатні. Усі поля засіяні, доглянуті. Не було засухи, не було недороду, не було мору, а було пекло: непомірні продрозкладки, арешти, репресії, закон про “п'ять колосків”, заборона видавати селянам паспорти, продавати квитки на поїзд. У селян відбирали і розбивали жорна. Тих, хто відмовлявся йти в колгосп, заганяли на Соловки і в Сибір. Херсонієць Яків, Рогаченко Василь, Фіщенко Тимофій Федорович, Фіщенко Дмитро Опанасович, Фітенко Андрій Єфремович, Дерев'яно Яків Трифонович, Білан Микола Опанасович, Олійник Іван Радіянович, Яцула Василь, Кардан Єлисей — цих та багатьох інших односельців вислано на Соловки.

У селян фактично відбирали все зерно, яке вони змогли зібрати, вивозили всю їжу з магазинів — і втекти від голоду не було можливості. Села ізолювали від зовнішнього світу: на всіх шляхах і виїздах стояли загони НКВС. Вимирали села сім'ями. Скидали людей у порожню хату, а потім вдень і вночі вивозили на цвинтар. Скидали в яму, як дрова, або просто перевертали віз над ямою. Ямів не засипали. Іноді кидали в яму й живих. Членів родини селян Яцка та Яреми поховали живими. А вони стали просити їсти, хліба.

Одного разу яма була заповнена наполовину. Скинули чергову партію мерців, яму не засипали, поїхали, а “мерці” стали розповідати. Наш город був поряд із цвинтарем. Ми, діти однієї родини, але трьох сімей, жили на одній садибі, гралися поблизу кладовища і почули, як “мерці” просять їсти. Подали їм водички і покликали дорослих.

Пам'ятаю дві ями, в яких ховали померлих від голоду, точніше, два місця захоронення. Одне — поруч із городом, навпроти двох черешеньок, а друге — в куточку. Після того, як яма була заповнена, її засипали, потім старанно розрівнювали землю, щоб не

ПРАВДА ПРО ТРИ ГОЛОДОМОРИ Присвячується пам'яті жертв голодоморів

залишилися горбочки, тобто жодного сліду. Можу показати ці місця.

Такі події, такі факти ніколи не забуваються. Вони стають історією планетарного масштабу, історією геноциду українського народу. Робоча група або осередок дослідження Голодомору в с. Кищенцях був створений з моєї ініціативи і за сприяння голови Маньківської райради Валентини Кукобб-Швед, яка багато зробила для цього: виявляла свідків, ходила по хатах, розпитуючи людей про голод. Керує цим осередком директор середньої школи с. Кищенці Світлана Коваль. Осередок складається зі старожилів села, які пережили геноцид 1932—1933 років, і педагогів. Троє членів групи — очевидці трагічних подій Фітенко, Горбатюк і Яковенко вже померли відповідно у 2003, 2005 та 2007 роках. Складено список, який налічує 425 дворів, де люди померли голодною смертю. Якщо врахувати те, що кожна сім'я мала в той час по четверо-шестеро дітей, то померлих — понад 2125 осіб, серед яких близько половини дітей. Але робота ще триває, і нема серед живих тих, хто підтвердив би факти. Заплановано звертатись до архівів та РАГСів.

У самому центрі села, за ініціативою мешканців, встановлено пам'ятний знак жертвам страшного Голодомору.

Тримаю в руках списки тих, хто загинув страдницькою смертю. Охоплює жах: невже це пережито, невже це трапилось в багатій країні? Страшніше стає ще й тому, що все це лихо було підготовлено штучно і навмисне. Неначе всіх їх бачу, не можу спокійно спати, не можу їсти і водночас пам'ятаю заповіт моєї мами, коли вона була вже на смертному одрі: “Дитино рідна, не став мені кам'яний пам'ятник. Мені все життя було з каменем на грудях”.

Пам'ять жертв страшного Голодомору вперше на державному рівні вшанували лише 2005 року. Це безперечна заслуга всенародно обраного Президента Віктора Ющенка. Найбільшу національну трагедію він сприйняв як власний біль. Голод пережила його мати Варвара Тимофіївна. Великої біди назвали й родичі його дружини Катерини. З великим розумінням цієї національної проблеми Президент Віктор Ющенко ініціював розгляд у Верховній Раді проекту Закону “Про Голодомор 1932—1933 років”, і 28 листопада 2006 року забуття про голод остаточно було подолано. Визнано страшний Голодомор геноцидом української нації.

Правду про трагедію, яку світ частково осягнув два десятиліття тому, від нас, народу, не приховати. 1 жовтня 2006 року мешканці всієї України мали можливість слухати Президента і свідків Голодомору.

У кожній сім'ї було лихоліття. Усі мої односельці вдячні нашому Президенту Віктору Ющенку за його сердечне відчуття національної трагедії й за те, що він перший із президентів України твердо, чітко став на захист правди про страшний геноцид голодом української нації, на захист всього укра-

ни така, щоб кожна справа, кожен документ дійшов до кожного, хто цим цікавиться. Це повинно дійти до кожної сім'ї, якій не було відомо про долю близьких — репресованих, закатованих, депортованих з будь-якої території нашої країни”.

Слід розробити законодавчий акт, згідно з яким усі архіви спецслужб і правоохоронних органів (МВС, Генпрокуратури, Служби зовнішньої розвідки, Міністерства оборони), що свідчать про злочини проти людства, повинні бути розкриті та передані незалежній установі — Українському інституту національної пам'яті для вивчення документів.

Катерина Марченко

їнського всупереч манкуртам, зайдам і яничарам.

ГОЛОД 1946—1947 РОКІВ

До 1946—1947 років світ залишався глухим до української національної трагедії — Голодомору. Голодомори 20—30-х років виявилися не останнім лихоліттям для українських селян і для всього народу. Випробування на виживання повторилося після Другої світової війни.

1946 рік був посушливим, і врожайність була трохи нижчою, але того, що зібрали, цілком вистачило б, щоб ніхто не голодував. Та сталінська система кинула українського селянина у страшну безодню горя. Величезне випробування, значно більше, ніж може вмістити людська душа, повторно впало на український народ.

Москва тиснула. Вимагала всього: хліба, м'яса, сала, підписку на облигації, а трудодні — палички — не оплачували. Щоб виконати московський розпорядження, Микита Хрущов видав 49 постанов ЦК КП(б)У, заслужували звіти 24 областей, звільнено з роботи 743 особи, 1645 посадових осіб (ЦДАГОУ: ф. 1 — оп. 23 — спр. 4029 — Арк. 43-44). Одночасно відбувався страшний терор (з 1 січня до 1 липня 1945 року заарештовано понад 19 тисяч осіб, розстріляно понад 7 тисяч).

Але Москву не задовольнили навіть такі жорсткі адміністративні дії. Навесні 1947 року Микиту Хрущова звільнили з посади першого секретаря ЦК КП(б)У, а призначили Лазаря

Кагановича, який взявся енергійно виконувати вказівку “вождя всіх часів і народів” — викачувати хліб з України і додатково відірвав у голодний 1947-й рік ще 22 300 тисяч пудів. В Україні діяв закон, ухвалений Верховною Радою СРСР, “Про висилання з Української УРСР осіб, що злісно ухиляються від трудової діяльності в сільському господарстві”. За цим законом кожна сільська жінка-колгоспниця мала виконати 360 трудоднів на рік (після війни чоловіків у селах майже не було). Зрозуміло, якщо в неї були малі діти, то стільки виробити фізично не могла. Такі сім'ї висилали, зокрема й до м. Кіровограда. Їх оселяли в чотириповерховому приміщенні школи в антисанітарних умовах під охороною міліції для подальшого висилання з України. З нашого села Кищенці було вислано сім'ю Григорія Марченка — жінку й дітей. Умови проживання були жахливі. Скарга про це дійшла до МВС України. За розпорядженням і підписом міністра МВС Т. А. Строкача до УВД Кіровограда направили лікаря, який підтвердив їхній жахливий стан: усі жінки і діти були хворі на дизентерію.

Голод 1946—1947 років не набув масштабів голоду 30-х років тільки завдяки допомозі Західної України, де ще не було колгоспів. Селяни-одноосібники Західної України змогли підтримати голодних людей із Центральної та Східної України. Однак це теж нелегко — треба було виконати план хлібозаготівлі. Треба пам'ятати, що це зробили західні українці, яких п'ята колона зневажливо називає “бандерівцями”. Велику Україну кинули напризволяще. У селян був єдиний порятунк — втекти із села, отримавши в правління колгоспу свідоцтво-довідку, яка підтверджувала, що він або вона є колгоспником.

Це було рабство, якого світ не знав. Якщо у моєму селі Кищенці у 30-ті роки ХХ століття налічувалося 1200 дворів, а в кожній сім'ї було не менше п'яти-шести дітей, то станом на 1.01.2008-го — всього 510 дворів, 893 особи, з яких 345 — пенсіонери, працівники — 70 осіб; загальноосвітня школа на 120 учнів, а в дитячому садку — 56 дітей.

Занепадає село, занепадає Україна. Причина — четвертий Голодомор, не менш страшний, ніж попередні, — духовний.

Найстрашніший удар по основі української нації — селянству Москва завдала колективізацією й голодом.

Пам'ятаймо, що тільки своєю мужністю й усвідомленням свого болю і правдивістю поширення інформації про три голодомори зможемо добитися від ООН рішення, що це був геноцид української нації. Але треба також добитися, щоб рішенням Верховної Ради України було винесено заборону в нашій країні комуністичної ідеології й комуністичної партії, щоб справді звільнитися від промосковського імперського дурману. А ті, хто заперечує Голодомор, повинні нести кримінальну відповідальність.

Дякую тобі, Боже, що дарував мені довгий вік, добру пам'ять, мужність і здатність розповідати правду про величезне лихоліття не тільки дітям, онукам, а й цілому суспільству і світу — послам і представникам інших держав.

Молюсь за незалежну Україну! Україна була, є і завжди буде! Слава Україні!

Катерина МАРЧЕНКО

РОЗСЕКРЕЧЕННЯ АРХІВНИХ МАТЕРІАЛІВ В УКРАЇНІ ТРИВАЄ

Лише в архівах радянських спецслужб, що зберігаються у Службі безпеки України, — близько 1,5 млн справ, які відкривають правду про Український визвольний рух, про Голодомори в Україні, про політичні репресії радянської влади проти українців, поляків, чехів, румунів, кримських татар та інших народів, про залякування і знищення мільйонів людей. Близько 800 тисяч справ мають гриф “секретно” та “совершенно секретно”. За словами голови СБУ Валентина Наливайченка, ці грифи — вже не перешкода для відкриття правди: експертні комісії з питань державної таємниці переглядають документи й розсекречують їх. Нині позначку “не таємно” нанесено вже на кілька десятків тисяч документів радянського періоду.

Валентин Наливайченко зазначив, що неможливо без залучення громадськості, лише силами працівників Галузевого державного архіву СБУ, розсекретити й оприлюднити весь масив радянських документів про діяльність репресивної машини тодішньої влади. “Позиція Служби безпеки Украї-

СБУ РОЗСЛІДУЄ КРИМІНАЛЬНУ СПРАВУ ЗА ФАКТОМ ВЧИНЕННЯ ГЕНОЦИДУ В УКРАЇНІ

Валентин Наливайченко поінформував представника ПАРЕ Мевлюта Чавушоглу про хід розслідування кримінальної справи за фактом вчинення Геноциду в Україні у 1932—1933 роках, тобто злочину, передбаченого ч. 1 ст. 442 “Геноцид” Кримінального кодексу України.

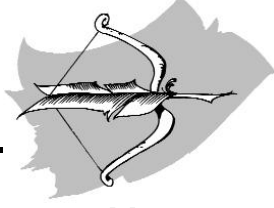
Українське слідство встановило, що Геноцид здійснювався шляхом штучного створення Голодомору з використанням таких механізмів як ізоляція території України спеціальними озброєними військовими загонами; вписування районів і населених пунктів на “чорні дошки”, блокування їх військами, недопущення виїзду населення за межі цих територій, повне вилучення продуктів харчування і насіннєвих запасів, заборона торгівлі; обмеження вільного пересування селян з метою пошуку продовольства за межі України.

Голова СБУ повідомив, що у ході досудового слідства отримано беззаперечні докази

вчинення вищим керівництвом СРСР злочину проти людяності. Вчинення Геноциду в Україні у 1932—1933 роках підтверджують 3685 таємних радянських документів, зокрема за підписом Й. Сталіна; 3219 книг реєстрації актів про смерть від голоду в 1932—1933 роках; показання понад тисячі свідків і потерпілих від злочинних дій тоталітарного режиму; 933 масові захоронення жертв Геноциду; доповіді італійських консулств у Харкові, Києві, Одесі, Ленінграді та Посольства у Москві за 1932—1935 роки про масове вбивство голодом українців, яке організував радянський уряд; повідомлення консульського представництва Німеччини в м. Києві про штучний голод тощо.

Валентин Наливайченко зазначив, що для збирання доказів Геноциду українців в інших країнах світу, дотримуючись норм міжнародного права, слідчі Служби безпеки України надіслали клопотання про надання правової допомоги до правоохоронних органів РФ, Білорусії, Казахстану, Молдови, Італії, США, Німеччини, Австрії й Польщі.

За матеріалами прес-служби СБУ підготував
Євген БУКЕТ

— Які аргументи чи тези Ви хотіли б наголосити у зв'язку з дискусіями, пов'язаними з визнанням Голодомору 1932—33 років геноцидом?

— Не маю змоги охоплювати різні аспекти обговорень. Що стосується стислого викладу, то радий би читачам “Слова Просвіти” статтю “Геноцид” Джеймса Мейса, опубліковану у п'ятому томі Енциклопедії сучасної України. А щодо дискусій, пов'язаних з міжнародним визнанням Голодомору геноцидом — статтю історика Станіслава Кульчицького “Повторний штурм” (газета “День”, 18 і 20 листопада 2009 р.).

Щоб відповісти на запитання, хто винен у вчиненні Голодомору 1932—33 років в Україні та якими мотивами цей “хтось” керувався, потрібно з'ясувати, якою була справжня, а не декларована ідеологія російського комунізму. Більшовики добре засвоїли марксистське розуміння ідеології як риторики, покликаної приховувати цілі, на досягнення яких має бути спрямована вся практична політика. Призначення декларованої ідеології полягало в тому, щоб приховати справжні політичні цілі й способи їхнього здійснення.

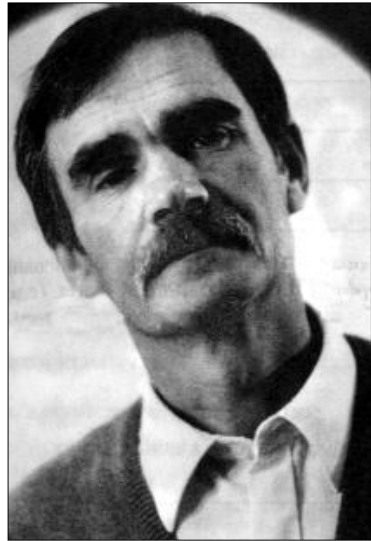
Як тільки приймається ця теза, то всі суперечності між деклараціями і реальною політичною практикою протягом усієї історії СРСР стають зрозумілими. Зокрема, схильність до прихованих розпоряджень під грифом “совершенно секретно”. Ще більший обсяг адміністративних дій на основі усних розпоряджень, коли мотиви дій письмово не фіксували, щоб не залишати “слідів”. Що стосується Голодомору, то С. Кульчицький вказує, що ця обставина утруднює документальне підтвердження мотивів, якими керувалися організатори Голодомору.

— Але як на глибшому, філософському рівні можна пояснити величезне розходження між тим, що задекларовано в російському комунізмі, й реальною політичною практикою?

— Одне із важливих досліджень, спрямоване на виявлення цього глибоко прихованого, не завжди ясно усвідомлюваного рівня ідеології, — праця М. Бердяєва “Джерела і смисл російського комунізму”. У ньому автор вказує, що націоналізація російського православія, відповідно до якого тільки російське православ'я — правдиве християнство, означало зміщення в бік російського месіанізму.

Маємо справу із запереченням християнського універсалізму —

Василь ЛІСОВИЙ: ГОЛОДОМОР ЯК ГЕНОЦИД

визнання рівності всіх народів перед Богом. У російському комунізмі як атеїстичній квазірелігії християнський месіанізм було перетлумачено як місію Росії звільнити людство від зла капіталізму. Період демократичних свобод напередодні захоплення більшовиками влади був дуже коротким, щоб утвердити належний рівень громадянської свідомості. Окрім того, розпад імперії — болісний процес, який вимагає фундаментальних змін у масовій свідомості. Зокрема у становленні нової етики міжнародних відносин, властивому новому періоду в історії людства, який означають фразою “після імперії”.

Першорядною прихованою метою більшовиків був порятунок російської імперії після її розпаду, хай навіть ціною поступок у вигляді створення “союзу суверенних республік”, чи “коренізації”, “українізації”, яку можна розглядати як тактику, щоб виявити національно орієнтованих осіб і потім їх знищити. Щоб у часи Брежнєва, зрештою, відверто оголосити курс на формування “єдиного радянського народу”. Знищення нації заради єдності імперії було тією прихованою метою, яку маскували гаслом інтернаціоналізму.

Звичайно навіть ці поступки були певним здобутком національних рухів, що спричинилися до розпаду імперії. Але побудова централізованої держави звелала майже нанівець не лише суверенітет, а навіть автономію республік. І на це від самого початку й упродовж усієї історії СРСР і була спрямована та справжня, а не декларована ідеологія, яка мотивувала політичну практику. Оскільки українці найбільшою мірою

“Слово Просвіти” розмовляє про ідеологічно-ментальні передумови і наслідки Голодомору 1932—33 років із Василем Лісовим — українським філософом, дисидентом, правозахисником. 1972 року Василь Семенович як науковий співробітник Інституту філософії АН УРСР виступив із відкритим листом на захист шістдесятників і висунув вимогу засудити його разом з ними на знак солідарності. Василя Лісового засудили до семи років позбавлення волі в таборах та трьох років заслання, до яких додався ще рік за протест проти введення радянських військ в Афганістан. Поновлений у званні кандидата філософських наук і на посаді співробітника Інституту філософії НАН України лише 1989 року. Нині Василь Лісовий очолює відділ історії філософії України Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, провадить викладацьку і наукову діяльність.

включилися в національно-визвольний рух, що призвів до розпаду російської імперії, то потрібно було загрозу ліквідувати. Внаслідок цього дві суспільні верстви, що жили український національно-визвольний рух, — українське селянство й українська інтелігенція — стали жертвами геноциду. Голодомор 1932—33 років можна пояснити тільки коли розглядаємо його як одну, найжорстокішу практику, спрямовану на знищення нації заради забезпечення єдності російської імперії, прихованої за фасадом “союзу суверенних республік”.

— Але нині часто твердять, що немає підстав вважати Голодомор в Україні 1932—33 років геноцидом, бо від голоду в ті роки мерли люди різного етнічного походження. І не тільки в Україні, а й в інших тодішніх республіках, і в Росії також. Наскільки обґрунтоване таке заперечення?

— Це поширений спосіб заперечення визнання Голодомору 1932—33 років в Україні геноцидом. Його часто висловлюють під кутом зору специфічного способу модернізації, що його здійснював комуністичний режим. Іноді цю модернізацію називають кровожерною, “канібальською”. Мають на увазі економічну модернізацію — індустріалізацію. І твердять, що забезпечити швидкий темп модернізації комуністичний режим міг тільки за рахунок жорстокої експлуатації селян.

Комуністичний режим, як і будь-який диктаторський, терористичний режим, нищить багато людей за різними ознаками. Але він може обирати певні групи, зокрема нації як такі, що передовсім варті знищення. Приклад — гітлерівський режим.

Чи маємо справу з випадком, коли більше половини нації, яку склали українські селяни, стало

об'єктом вибору для знищення? Зауважу, що вже сам масштаб такого народодобивства — аргумент. Але згоден, що відповідь на питання, чи маємо справу з таким вибором, слід давати шляхом з'ясування відповідних фактів. І нині, на мій погляд, дослідники Голодомору мають у розпорядженні достатньо фактів, щоб підтвердити, що це геноцид. Наполягаю на тому, щоб розглядати геноцид у контексті споріднених з ним практик, властивих комуністичному режиму. Маю на увазі, наприклад, виселення кримських татар та інших народів. Хрущов свого часу повідомив, що існував задум виселення українців. Ці дії цілком підпадають під правове визначення геноциду.

На визнання Голодомору 1932—33 років в Україні геноцидом, на жаль, чутливо реагують росіяни. У відповідь на цю чутливість часто прихильники такого визнання заспокоюють росіян, наголошуючи, що винуватець — тодішня терористична держава, політичний режим. Він організатор геноциду. Але я згоден із тими, хто вважає, що така відповідь у ставленні до минулого сприяє культивуванню громадянської безвідповідальності. Російська і комуністична імперії були витвором передусім росіян. І російський варіант комунізму — національна модифікація. Оцінка комуністичної імперії, яка існувала в період розпаду імперії, з боку росіян важлива передусім для них самих і під кутом зору становлення громадянської відповідальності до держави, і заради подолання імперських стереотипів. Це повинні зробити передусім самі росіяни.

Сказане стосується, звісно, не лише росіян, а й інших народів, що перебували у складі СРСР, зокрема українців. Те, що в українському дисидентському русі брало участь

невелике коло осіб, свідчить про стан масової ментальності. Йдеться, отже, тільки про більшу міру відповідальності росіян, оскільки політичні структури інших республік були цілком підпорядковані Кремлю. Визнання цієї відповідальності потрібне самим росіянам, щоб позбутися імперських стереотипів, які здатні жити відповідну політику. Це бачимо й у внутрішній політиці (події в Чечні), й у прагненні уряду Путіна—Медведева утвердити залежність держав, що стали незалежними внаслідок розпаду СРСР.

— Які наслідки геноциду для всіх нас, сучасних українців, які уроки маємо винести з таких трагедій?

— З'ясування певних ціннісних переконань, стереотипів мислення і поведінки, загалом ментальності, успадкованої нами від комуністичного режиму, — тема окремої розмови. Вона стала предметом розгляду в низці публікацій. Переважно цю ментальність характеризують не тільки як “постколоніальну”, а часто також як “постгеноцидну”.

Чи виправдана друга характеристика? І якщо так, то що в даному разі мають на увазі? Я знав про Голодомор 1932—33 років з розповідей, а мій досвід голоду навесні 1947-го — лише частковий і не зрівняний із тим, що пережили люди в 1930-ті. Але якщо залишити осторонь біологічні наслідки для наступних поколінь, то психічні наслідки такі: незрівнянне приниження людської гідності. Як наслідок — зневолення. Почуття, що твоє життя і життя твоїх дітей від тебе не залежить. Це удар по соціальній психіці такої сили, що своїм шлейфом, на рівні підсвідомості, він здатний “накривати” кілька майбутніх поколінь.

Що стосується основного уроку для українців і всіх громадян України, незалежно від етнічного походження, то це дбати про той необхідний рівень своєї громадянської й національної єдності, яка забезпечує здатність народу контролювати державу, щоб вона працювала для спільного добра всіх громадян. І така єдність — основна запорука, щоб не потрапити в залежність від інших держав, щоб стати засобом і жертвою їхніх імперських амбіцій.

Спілкувався
Сергій КЛИМКО

28 ЛИСТОПАДА МЕМОРІАЛ ПАМ'ЯТІ УРОЧИСТО ВІДКРИЮТЬ УТРЕТЄ

Євген БУКЕТ
Фото автора

Цього року День пам'яті жертв голодоморів, згідно з Указом Президента України №795/2009 від 2 жовтня, відзначають 28 листопада. До цього дня приурочені загальноукраїнська акція “Засвіти свічку”, організація тематичних виставок та експозицій, які висвітлюють події, пов'язані з Голодомором 1932—1933 років в Україні, проведення в усіх навчальних закладах України “Уроку пам'яті” та підбиття підсумків щорічної Всеукраїнської акції “Колосок пам'яті”, продовження роботи з формування Національної книги пам'яті жертв Голодомору 1932—1933 років в Україні, її регіональних томів, проведення тематичних заходів у навчальних закладах і закладах культури, показ фільмів, присвячених темі геноциду українського народу, додаткові заходи з виявлення й дослідження фактів голодоморів в Україні, опору Українського народу

політиці тоталітарного режиму з організації геноциду, а також проведення жалобних заходів у Києві, зокрема на території Державного музею “Меморіал пам'яті жертв голодоморів в Україні”.

Починаючи з минулого року ми постійно чуємо зі ЗМІ про новостворений музей, про іноземні делегації, що відвідують його. Нещодавно Президент України Віктор Ющенко демонстрував експозицію Михайлові Саакашвілі. Вони разом із Президентом Грузії посадили кілька кущів калини на прилеглій до Меморіалу території.

На офіційному сайті Інституту національної пам'яті, який опікується Меморіалом пам'яті, зазначено, що музей безплатний, відкритий до огляду щодня, кілька разів на день проводять екскурсії. Насправді ж у ньому ледь не цілодобово тривають будівельні роботи. 28 листопада відбудеться чергове “урочисте відкриття” за участю Віктора Ющенка (він уже відкри-

вав музей торік, під час відзначення 75-х роковин трагедії та цього року, на День Незалежності). Тому зараз меморіал тимчасово закритий для відвідувачів.

Проте зайти до музею можна. Експозиція складається з предметів побуту селян початку ХХ століття, творчих робіт, присвячених темі Голодомору, цитат зі спогадів очевидців і праць радянських високопосадовців. Відвідувачі можуть переглянути хроніку про страшні події й ознайомитися з повною колекцією вже виданих томів Національної книги пам'яті жертв Голодомору.

Звісно, це лише початок. Працівники Меморіалу описують перспективи: будівництво другої черги музейних приміщень, поступове облаштування території, доповнення і тематичне розширення експозиції.

Автор проекту Меморіального комплексу пам'яті жертв голодоморів в Україні народний художник України Анатолій Гайдамака вважає, що Інститут національної

пам'яті на чолі з Ігорем Юшовським дещо гальмує ці процеси. “Незабаром вибори, до влади може прийти хто завгодно, тому зараз вкрай важливо зробити все можливе. А вже з початку року фінансування проекту може повністю

припинитися. Якби роботи штучно не гальмували керівники Інституту національної пам'яті, ми встигли б набагато більше. Тому робота триватиме і до 28 листопада, і після, принаймні до нового року”, — зазначив Анатолій Гайдамака.

“Але вже збагнули люди, публіка терпіти звична:
Родом з брехонь і огуди пандемія політична”.

НЕ ХОЧЕМО БУТИ МЕНШИНОЮ!

Гнат БІЖИК,
м. Нова Каховка, Херсонська обл.

Просвіт'яни Нової Каховки дискутують про зміни й доповнення до Конституції України. Ми підтримуємо Президента в тому, що зміни до Конституції треба вносити, і що це треба робити до виборів. Згодні, що слід скасувати депутатську недоторканність, скоротити кількість депутатів Верховної Ради й обирати їх за відкритими списками.

Але нас непокоїть кілька питань. По-перше, те, що українська нація, яка в Українській державі титульна, виявилася в ній найбезправнішою “меншиною”. По-друге, це хаос у державі, часткове або й повне ігнорування законів і Конституції. По-третє, чи буде можливість прийняття Конституції до виборів і чи не є роздмухування тривоги із кризою й епідеміями тим, що унеможливить прийняття нової Конституції.

Чи доцільно розширювати права місцевого самоврядування? Якби органи місцевої влади з патріотичних позицій хотіли утверджувати українську мову як державну й зміцнювати державність України, то вони могли б це робити й тепер. Деякі представники органів місцевого самоврядування ігнорують чинну Конституцію, укази Президента, постанови уряду. Керівники восьми областей, зокрема Херсонської, АР Крим і Севастополя “сочиніли” гнівний протест із приводу Постанови уряду № 1033. А як відбувається перейменування вулиць і майданів? “Доки ми на цих посадах, — жодна вулиця не буде перейменована”, — заявляє влада нашого міста вустами її керівника. То яке ще розширення прав?

Українці майже не мають національно-патріотичних газет. І ко-

ли на сторінках міських видань з'явилися статті з облльовуванням героїв українського визвольного руху 1940—50 років, а згодом із пропозиціями створювати чорносотенні загопи, нам із великими труднощами вдалося надрукувати протестні матеріали.

Але це було раніше. Тепер доступ наших листів на сторінки цих га-

зет закритий. Зате нещодавно створеному в місті “Руському блоку” надають цілі шпальти. Там звучать заклики до боротьби на захист прав “русских людей”, збереження “русского народа, русского языка” тощо. Ось деякі заголовки: “Русские, объединяйтесь!” і “Руки прочь от наших святынь!” А хто ж захищатиме українські національні святині? А коли читаєш про те, що Росія, Україна й Білорусь родом зі стародавньої Русі, а Київ — наше спільне надбання, то складається враження, що ми знов опинилися в ролі гвинтиків тих, кого об'єднала “Великая Русь”.

Ми не беремося формулювати статті майбутньої Конституції, але вона повинна захищати права українського народу, забезпечувати свободу, а не всездозволеність членам “політичної нації”, в якій немає місця українцям і які перетворені на безправних і безмовних істот. Конституція повинна передбачати сувору відповідальність тих, хто руйнує українську державність шляхом притоптування прав українців, зневажання українських святинь і насадження великодержавного російського шовінізму. Не можна в Конституції надавати мовних привілеїв окремим меншинам, зокрема й російській. Росіяни в нашій країні й так мають найбільше прав. Українська держава забезпечує їм безплатне навчання в російських школах і навіть вищих навчальних закладах у той час, як у Росії закриваються останні українські недільні школи. І було б природно, якби росіяни допомагали українцям зміцнювати їхню державність, розвивати українську мову, яку століттями знищували російські царі й генсеки радянської імперії.

Чому українців так непокоїть друга державна мова? Бо бачать, хто з числа росіян нав'язує їм мову російську, ігнорує українську в державних органах. Українці чекають від них протилежного. Ми вважаємо, що в новій Конституції повинна бути задекларована державна національна ідеологія, щоб не нав'язували нам ідеологій нашого приниження.

Обговорення статей нової Конституції матиме сенс, коли разом із ним агітуватимуть за кандидата на посаду Президента В. Ющенка, бо тільки разом із ним зможемо захистити нову Конституцію. Ми вдячні тим громадським діячам, зокрема й Павлові Мовчану, які підписали звернення на його підтримку. Опублікувати нам наші роздуми більше ніде. Тому просимо редакцію “Слова Просвіти” видрукувати їх.

«МИ НІКОЛИ НЕ ВІДСТУПАЛИСЯ І НЕ ВІДСТУПИМОСЯ»

● ЗВОРТНИЙ ЗВ'ЯЗОК

Ми вдячні вам, шановні читачі, що ви небайдужі, вдумливо читаете нашу газету, аналізуєте й робите висновки. Радіємо, коли спонукаємо вас висловити власну позицію, хоч би чого вона стосувалася. Це означає, що наша праця не марна, що наше слово потрапляє за призначенням, знаходячи відгук у вас.

На адресу редакції надійшов лист від Валентини Петрівни Сриберко з Кузнецовська Рівненської області. Авторка розгнівана тим, що наша редакція, на її думку, не підтримує національно зорієнтованого кандидата на посаду Президента Юрія Костенка, голову Української народної партії, натомість “піарить Юлію Тимошенко” й Олега Тягнибока. Президент Віктор Ющенко, на думку дописувачки, працює погано. Пані Сриберко звинувачує голову “Просвіти” Павла Мовчана в розірванні стосунків з УНП, в надмірних симпатіях до БЮТ, вважаючи, що блок фінансує нашу газету й Товариство.

Усі листи надрукувати немає змоги, але ми всіх чуємо й також робимо висновки. Тож пишть, бо істина народжується, як сказав мудрець, саме в дискусії. Нам важливо знати ваші позиції, ваші думки. Аналізуючи ваші листи, ми враховуватимемо ваші побажання, щоб зробити газету цікавішою й потрібнішою.

Голова ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, народний депутат України Павло Мовчан прокоментував лист дописувачки:

Шановна пані робить мені закиди, чому я не в УНП. Українська народна партія була приречена на поразку тоді, коли вона 2004 року сама пішла на вибори. Я тоді на з'їзді виступив категорично проти і не лише тому, що був у другому чи третьому десятку виборчого списку, який очолювали функціонери і товстосуми. В УНП лише двоє людей без грошей: сам Юрій Костенко й Іван Заєць, решта — великий бізнес.

Нині вони кажуть, що УНП, мовляв, набрала б більше ніж три відсотки, що в них украли голоси виборців. Якщо ти йдеш на вибори і знаєш, що в тебе вкрадуть відсотки, то ти вже приречений.

Висування Юрія Костенка на посаду Президента — політичний хід перед наступними парламентськими виборами: щоб виборці не забули УНП. Моя інтуїція ніколи мене не зраджувала. Не зрадила й тоді, коли я виступав на з'їзді УНП про те, що ми самогубці, бо йдемо на вибори самостійно, так ми їх не виграємо. На вибори слід було йти разом з “Нашою Україною”, приводити до Верховної Ради велике число людей. Ні, хотілося разом з Плющем — блок Костенка—Плюща. Він був приречений. І на сьогоднішньому політичному ринку УНП ризикує втратити багатьох прихильників.

Моє місце в БЮТ — це тому, що я себе пропонував у “Нашу Україну” не як Павла Мовчана, а як голову організації, яка ідеологічно підтримувала її програми, позиції, хоч далеко не всі. У “Нашій Україні” багато патріотів. Хотіли, щоб у БЮТ був лише російськомовний елемент? Програми БЮТ і “Нашої України” погоджувалися, і на підставі цього витворювалися більшості. Хто її розвалив — ось питання питань. Чи не приклався той самий радник, який радить прем'єрові, а спершу радив голові Секретаріату Президента? Маю на увазі Медведчука. Я його не демонізую, бо розумію, що це людина певних поглядів (згадайте блок “Не так!”, так само як й інші політичні сили) і відкрито, відверто працює проти України; всі його проекти мали завданням Україну зробити слабенькою, зробити сла-

бенькою коаліцію. Тому почали створювати ЄЦ, щоб “Наша Україна” розкололася. Що залишилося від “Нашої України”? Група Костенка і ще чиясь? Де опинилася “Народна Самооборона” — радикальне крило? Чому претензії висувають тим особам, які й так ніколи не зрадять, бо не відступляться? Я свої позиції засвідчую щоденною роботою. Я не відступаюся. Яких ще треба доказів?

Щодо того, що ми підтримуємо в наших публікаціях Олега Тягнибока і ВО “Свобода”, то нам близька їхня позиція. Тягнибок у виборчій програмі підтримує ті принципи, на яких ґрунтується наша організація: тільки національне, тільки українське. Не ми підтримуємо його — він дотримується наших принципів. У цьому сенсі з нами солідаризувалися програми БЮТ і “Нашої України”. Ми ніколи ніде не відступалися, хай покажуть, де, в якому пункті ми відступилися як організація, що сповідує принципи Матірної “Просвіти” і її світочів?

Шановна кореспондентка думає, що БЮТ фінансово підтримує “Просвіту”. На превеликий жаль, жодне моє клопотання за проектами Товариства — чи то словники, чи “Дитяча колекція” тощо — не мало підтримки. Нам допомогли бізнесмени не з БЮТ. БЮТ ніколи не підтримував “Слово Просвіти”, не підтримує й нині.

Тут доречно запитати, чому не прийнято Закон про мову і Закон про статус української мови як державної — адже у нас була більшість? Чому найрадикальніша національна сила — Українська народна партія — не підтримала на коаліції (а вона формально існувала) мовних законопроектів Мовчана? Власного законопроекту про мову вони не мали. Якщо вважали, що законопроект недосконалий, можна було його допрацювати. А це стало справою одного Мовчана.

У листі згадано Президента Віктора Ющенка, який, на думку, дописувачки, також недопрацював. За президентства демократичного Ющенка ми не зробили двох важливих речей: не ухвалили Закону про мову і не завершили реставрації Шевченківського національного заповідника. Із цим і підійшли до президентських виборів.

Записала **Олена ШУЛЬГА**

Петро ОСАДЧУК

Пан, де схоче, пан, де вміє,
Сам собою володіє,
А приходять пандемія,
Пан, як вечір, сутеніє,
Хмуриться і сатаніє.
Пан в обіймах пандемії
Хрюкає, кричить до хрипу:
— Хто призвідця
супергрипу?

Хто проспав, коли мікроби
Занесли в наш дім
хвороби?

Почалася веремія:
Звідки клята пандемія?
ПАН СВИНЕЙ НЕ ПАС.
Одначе
Пре на нього грип
свинячий.

Треба грипу запобігти,
Або геть із дому бігти
Чи вповать на Божу ласку
І на рот нап'ялить маску...
Звідки клята пандемія?
Від безсилля пан дуріє.
Пану — голос з небесі:
— Винен ти і винні всі,
Хто сидить у троннім залі
Й цупить гроші небувалі,
А докруг звичайні люди
Потерпають від простуди,
А для бідного каліки
Ні на що купити ліки.
Ой, не винні в тому свині,
Як голодні хрюкнуть нині
В час, коли в своїм палаці
З року в рік відомі паці
Творять хрюкіт замість
праці.

Зараз паці можновладні
Будь-кого зганьбити ладні,
Хто сказати лише посміє,

ВЕРСІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ХВОРОБИ Трагікомедія

Звідки хрюкіт пандемії.
Але вже збагнули люди,
Публіка терпіти звична:
Родом з брехонь і огуди
Пандемія політична.
Віз державний з прикрим
скрипом

Понад прірвою прямує.
Люди хворі супергрипом,
ВОНА ж виборців лікує.
На трибуні ПАН пророчо
Словом хворих збадьоряє:
— Хто за нас померти
схоче,

Тих безплатно поховаєм!
ВІН з кишені тиньової
Дістає, немов із казки,
Якісь марлеві сувої —
Рятівні від грипу маски.
ПАНІ в ролі екстрасенса
Просто в натовпі чаклує:
— Друзі, жить немає сенсу,
Хто жадань моїх не чує.
Хто почує, той зрадіє,
Буде жити, як і вчора.
Магія від чародія
Діє біла, а не чорна.
В неповторні ці моменти
Вірять ті, хто геть без тямі:
Можновладні пацієнти
Вже працюють лікарями.
Ну а публіка чманіє —
Влада справді героїчна,
Якщо в надра пандемії
Входить сила політична.
Кажуть, може, то сусиди,

Вічно заздрісні всевіди?
І до всіх проблем дотична
Ще й війна біологічна?
ВІН-ВОНА того не знають —
Прудко вгору поспішають,
Щоб здійснити власні мрії
Під напором пандемії.
НАС НА ПОРОХ СТЕРТИ
МОЖЕ ПОРОШКАМИ
ІЗ-ЗА ХМАРИ
З ЛЬОТУ СИЛА
ЗЛОВОРОЖА ЗДАТНА
НАНОСИТЬ УДАРИ.

— ХТО—КОГО? —
питання руба.
І “хто — з ким?” —
таке ж питання.
Кому влада дуже любя,
Той готує поховання.

Прикидатись пан не вміє —
Видно, радий пандемії.
ПАН із ПАНЕЮ на пару
Взяли грип в полон піару.

P.S.
На історичному розпутті,
Прикидаючись
всеслов'янським татом,
Нас, українців,
чекає Путін
З налаштованим
автоматом.

Київ
4—7 листопада 2009 р.

Володимир ВОЙТЕНКО,
професор

Ситуацію в Україні мусимо вважати системною кризою і визнати, що подолати її, консервуючи політичний механізм, неможливо. Вияви кризи бачимо скрізь, але насамперед ідеться про застарілі технології й деградацію промислового виробництва. Україна перестала бути індустріальною державою в сучасному розумінні. Аграрний сектор тримається на плечах новітніх крипаків і не покриває потреби у сільгоспродуктах; тваринництво, замордоване імпортом, майже зникло, і тому є проблеми з використанням вирощеного зерна; українських буряків і цукру бракує. Україна не стала аграрною державою, спроможною до конкуренції на світовому ринку. Села вимирають, чорноземи заростають бур'янами, міста тріщать від “іномарок”, приміські території забудовують палацами. Бідні біднішають, багаті нарощують статки, і все це начебто на законних підставах. Антисоціальна політика перетворює Конституцію на ніщо, руйнує норми життя і підважує споконвічні людські правила: дикий за “асортиментом” кримінал є стихійною відповіддю низів здурілим від “кешу” й “гламур” верхам.

Політичний клас, який роками базикає про інновації, насправді цілком задоволений примітивним експортом, як задоволена ним і бюрократія. Чиновництво орієнтується на своїх політичних роботодавців і бачить громадян лише як працівників і спонсорів Пенсійного фонду. *Наслідки цього — поперше, квітуча корупція у всіх ешелонах влади, по-друге, така поведінка бюрократії, яка притаманна лише окупаційним режимам, разом з демонстративним ігноруванням державної мови.* Кияни, уособлені насамперед “любимими бабushками”, за гречку обрали мером Л. Черновецького; балансує між главою уряду і главою держави, міський голова разом із командою роботизованих менеджерів радісно тішились життям. Ба — навіть співає (поганенько, як колись Нерон), а київська земелька тим часом утікає нам з-під ніг. На Київ надягають личину брехні й лицемірства. Я з острахом відчуваю, що він — теперішній — стає подібним до того міста, в якому я прожив три чверті життя у стані “внутрішньої еміграції”, коли вся і всяка влада за визначенням була ворожою, байдужою, смішною.

1.

В умовах глобалізації, коли доля кожної країни залежить від її місця в міждержавному розподілі праці, індустріально-сировинна й аграрно-сировинна економіка України безперспективна. Прогрес виробництва потребує зростання людського потенціалу, який є (має бути) основою зростання національного багатства.

Найважливіші складові трудового потенціалу людини — освітній рівень і стан здоров'я. Реалізація застарілого витратного (екстенсивного) варіанта зростання економіки обертається кількісним вичерпанням і якісним виснаженням не лише природно-матеріальних, а й людських ресурсів. Це втілюється зокрема у погіршенні стану здоров'я та підвищенні смертності населення. Інтегральним показником демографічних тенденцій розвитку чи занепаду є очікувана середня тривалість життя новонароджених. Як свідчить рисунок, ми — Україна — трохи втратили навіть порівняно з вельми поміркованими

досягненнями СРСР. Але головне те, чого ми не спромоглися здобути порівняно з 15 країнами — фундаторами Європейського Союзу. Для шановних читачів, імовірно, несподіванка та обставина, що і втрати, і “нездобутки” більші для чоловіків, ніж для жінок. Ідеться про т. зв. надсмертність чоловіків, спричинену комплексом фізіологічних і соціальних чинників. Якщо з кожної 1000 народжених живими хлопчиків до 60—64 років доживають 576 (село), 512 (місто), то для дівчаток — 852 і 852. Якщо чоловіки цього віку в середньому мають перед собою ще 13,8 року життя (село), 14,4 року (місто), то їхні ровесниці (часто вдови) можуть розрахо-

вати в середньому на 19,4 року. Кажуть, що здоров'я (і роки життя) не можна купити за гроші. Це не зовсім так: людина у багатих країнах живе в середньому довше — насамперед за рахунок меншої кількості смертей у дитячому, молодому й зрілому віці. Матеріальні статки не спричиняють безсмертя, але “відтискують” кінець життя до глибокої старості.

ПОЛІТ НАД ГНІЗДОМ ЗОЗУЛІ

Втрачаємо основний капітал

Чи можна точніше прослідкувати цю тенденцію? Демографи свідомі того, що люди не потребують дуже багато грошей для гідного життя без витребеньок. Високий дохід сприяє розширенню можливостей (вибору), проте — згідно з теорією спадної корисності — цьому є межа: витрати на освіту та зміцнення здоров'я можуть бути достатніми навіть у родині, яка має лише один автомобіль не найдорожчої марки. А якщо не має жодного, бо бракує грошей на нормальне харчування?

2.

Беремо аркуш паперу. В одному стовпчику записуємо валовий внутрішній продукт (ВВП) для різних країн у перерахунку на 1 громадянина, а в іншому — середню тривалість життя (СТЖ). Отже, ідеться про порівняння стандартизованого грошового еквівалента всіх товарів, послуг, витрат на інфраструктуру (А) і всього того, що у “спресованому” варіанті віддзеркалює СТЖ: спосіб життя, поширеність шкідливих звичок, якість повітря, води і харчових продуктів, організацію охорони здоров'я, розвиток фармації то-

що (Б). Пам'ятаємо, що високий подушний ВВП — наслідок високої продуктивності праці (використання новітніх технологій), але частково може залежати від природних ресурсів (нафта в Арабських Еміратах, газ у Росії). Аналізуємо матеріали за 2008 р. щодо 13 країн, кожна з яких належить до Центральної та Східної Європи і політично утвердилася в останні десятиріччя. Це Болгарія, Польща, Чехія, Словаччина, Словенія, Сербія, Хорватія, Латвія, Литва, Естонія, Румунія, Угорщина, Україна. Найвищу тривалість життя мають громадяни Словенії й Чехії, найнижчу — естонці й українці. Найвищого ВВП на одного мешканця в цій групі країн досягли

Словенія й Чехія, найнижчий бачимо в Сербії й Україні.

Цікава особливість: жодна країна з ВВП меншим ніж 5 тис. американських доларів на одного мешканця не мала й не матиме, на думку соціологів, зрілого народовладдя. Ми, українці, балансуємо саме на цій межі, дивуємося — чому наша демократія така недосконала? А тому, що бідняк легко “ведеться” на обіцянки і панські недоїдки. У голодних свої проблеми. Ситий голодному не товариш — це правда, але правда й те, що “ситий голодному — президент” — реальна теза.

Отже, завантажуємо інформацією комп'ютер, підказуємо йому створену для таких досліджень програму і маємо перші результати; цікаві, але дуже різні для жінок і чоловіків. А саме: коефіцієнти детермінації, які віддзеркалюють залежність міждержавних варіацій СТЖ від міждержавних варіацій ВВП, свідчать про те, що навіть живучи в одній країні, Адам і Єва фактично перебувають на різних планетах. Середня тривалість життя жінок на 80 % залежить від коливань ВВП, лише 20 % варіацій СТЖ визначають позаекономічні чинники. Натомість чоловіки демонстративно виламують з цієї закономірності: лише 40 % коливань СТЖ детермінуються рівнем ВВП, а 60 % зумовлені причинами, які для початку обговорення можемо назвати “інші”.

3.

Економіка — це не лише гроші. 5 тис. чи 20 тис. ВВП на одного громадянина не означає, що

він їх тримає в руці. Скажімо, хороші залізниці чи некорумповані чиновники — ознаки високого рівня життя, але це сукупна цінність. Як стоїть справа, коли йдеться про роль реальних грошей, — заробітної платні чи пенсії? Виявляється, так само. Міждержавні коливання середньої місячної зарплатні визначають варіації СТЖ у жінок на 70 %, у чоловіків лише на 30 %; варіації середньомісячної пенсії — відповідно на 80 % і 50 %. Отже, й “абстрактні” гроші (ВВП), і реальні купюри (зарплата, пенсія) Єва використовує з більшою користю, ніж Адам — для нього багато важать “інші” чинники. Вочевидь, ви, пані та панове, здогадується, що хорошого в цих “ін-

ших” мало, і саме тому СТЖ жінок — у всіх країнах — перевищує СТЖ чоловіків. Алкоголь, наркотики, кримінал, самогубства і травматизм для значної частки чоловіків зводять нанівець усі можливі економічні досягнення рідної країни, всього людства.

Коефіцієнти детермінації — лише частка тієї інформації, яку комп'ютер вміє “вилушувати” з первинної економічної й демографічної сировини. Цікаві й повчальні формули, за допомогою яких калькулятор дає можливість визначити, якою має бути СТЖ в кожній країні залежно від її подушного ВВП (зарплатні чи пенсії). Не лякайтеся, гуманітарії, формули простенькі:

$$\begin{aligned} \text{Чоловіки: СТЖ} &= \\ &= 64,9 + 0,33 / 1000 \text{ дол. ВВП.} \\ \text{Жінки: СТЖ} &= \\ &= 73,8 + 0,30 / 1000 \text{ дол. ВВП.} \end{aligned}$$

Маємо вихідну базу для всіх 13 країн (64,9 року для чоловіків і 73,8 року для жінок), яка проростає відповідно на 0,33 і 0,30 року життя за збільшення подушного ВВП на кожну тисячу доларів. Наприклад, СТЖ чоловіків у Словенії дорівнює 74,0 року; її ВВП 27 149 доларів. За розрахунком, словенські чоловіки у середньому “мають право” розраховувати на 64,9 = 27,149 x 0,33 = 73,89 року життя. Реальна і розрахункова тривалість життя ідеально збігаються, але так буває не завжди.

Зауважу, що “життєвий еквівалент” 1 тис. доларів майже однаковий у чоловіків і жінок, натомість дуже відрізняється база (на 10 років).

Узявши до уваги, що ВВП традиційно вимірюється в американ-

ських доларах, а зарплатню і пенсію європейські дослідницькі центри воліють фіксувати в євро, розглянемо ще два комплекти формул.

$$\begin{aligned} \text{Стосовно зарплатні:} \\ \text{Чоловіки: СТЖ} &= \\ &= 64,9 + 0,70 / 100 \text{ євро} \\ \text{Жінки: СТЖ} &= \\ &= 73,4 + 0,75 / 100 \text{ євро} \\ \text{Стосовно пенсії:} \\ \text{Чоловіки: СТЖ} &= \\ &= 64,7 + 1,70 / 100 \text{ євро} \\ \text{Жінки: СТЖ} &= \\ &= 74,1 + 1,40 / 100 \text{ євро} \end{aligned}$$

Усі формули віддзеркалюють демографічні закономірності, ймовірність яких набагато перевищує статистичну похибку. Попри те, що розрахунки стосовно ВВП, зарплатні й пенсії проведені незалежно, у всіх трьох випадках комп'ютер вирахував майже однакові вихідні бази. Якщо йдеться про жінок, то база дорівнює їх СТЖ в Україні — 74 роки (у всіх інших країнах більше). А тривалість життя українських чоловіків — горе нам — менша, ніж база: 62,5 року — цим можна похвалитися хіба що перед Росією (там 59). Тож українські чоловіки не доживають навіть до того середнього віку, на який начебто дозволяють сподіватися мізерні державні статки. Ось який вигляд має скорботна таблиця нашої демографії:

СТЖ, розрахована за ВВП, — 66,2 року; реально — на 3,7 року менше;

СТЖ, розрахована за зарплатню, — 66,2 року; реально — на 3,7 року менше;

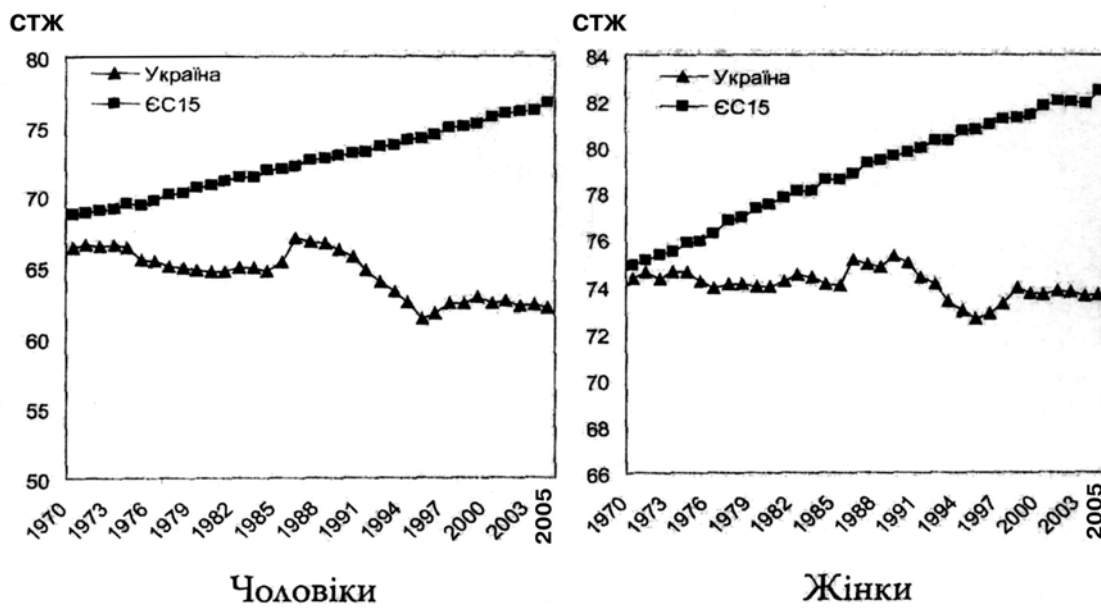
СТЖ, розрахована за пенсією, — 65,9 року; реально — на 3,4 року менше.

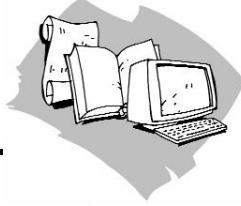
Про те, що “не в грошах щастя”, свідчить, зокрема, досвід Сербії. Найближча до України за ВВП, займаючи посередні між 13 країнами позиції за рівнем зарплатні й пенсії, наша мовно-православна посестра може похвалитися СТЖ насамперед чоловіків — 72 роки. Ось порівняння реальних і розрахункових показників: СТЖ за ВВП — 67 років (реально на 5 років більше), СТЖ за зарплатню — 67,5 року (реально +4,5 року), СТЖ за пенсією — 68,5 року (реально +3,5 року).

Мені пощастило побувати в Сербії (Югославії) ще за життя харизматичного Тіто. Пам'ятаю те, що називають “духом країни”, і точно знаю, чому серби мають “плюси” там, де в українців “мінуси”: Югославія ніколи не була ні в СРСР, ні навіть у “соціалістичному таборі”. Для тих, хто не вірить такій аргументації, скажу, що колишні “наші” прибалти (Латвія, Литва, Естонія) на демографічній мапі позиціонуються набагато краще, ніж Україна, але за СТЖ не можуть дотягнутися до рівня, який відповідає їхньому економічному розвитку. Колишній “совок” вміє скоротити собі віку...

Насамкінець повернімося до рисунка і ще раз придивімося до того, чого ми “не добираємо” порівняно з нормальною Європою. Незалежно від того, визначилися ви зі своїм кандидатом на посаду Президента чи ні, дайте собі чесну відповідь на таке запитання: хто з наших провідних політиків був, є і, безумовно, залишиться переконаним “європейцем”? Іронічна теза “Нещастям можна заразитися” серйозніша, ніж здається. Демографічне сьогодення Росії катастрофічне в усьому, що не залежить від традиційно високої народжуваності мусульман, які мешкають у цій країні. Так, мусимо купувати на північному сході газ і продавати туди металеві труби великого діаметру. Х а р а ш о. А що ще нам звіди світить?

Динаміка середньої очікуваної тривалості життя під час народження в Україні та країнах ЄС (15 країн) протягом 1970—2005 рр.

Леонід ПАСТУШЕНКО,
письменник,
м. Вінниця

Свого часу в західній пресі промайнула сенсаційна інформація: легенді радянського дисидентського руху, одному з перших правозахисників у колишньому Союзі Олександрові Гінзбургу відмовлено в одержанні французького громадянства. Мекка демократії та свободи Париж став для цієї людини тривалим прихистком від тоталітарного свавілля. Вперше студента Московського університету Сашка Гінзбурга кинули за ґрати навіть не за політику, а за публікації у самвидаві поетів радянського андеґраунду. Через два роки він вийшов на волю, але незабаром — новий судовий процес: за участь у створенні знаменитої “Білої книги” про судилище над Синявським і Даниєлем. Востаннє двері в’язниці грюкнули за Гінзбургом 1977 року: йому інкримінували діяльність у Фонді допомоги політв’язням, який створив Олександр Солженіцин на Заході. Але там почався масовий рух громадськості за звільнення Олександра Гінзбурга, і через два роки його, важкохворого, та ще трьох політв’язнів Москва обміняла на двох своїх розвідників, яких заарештували у США. Із 1980 року Олександр Ілліч і його сім’я жили у Франції. Тривалий час він активно працював у газеті “Русская мысль”, що стала однією з найпомітніших трибун російського антикомунізму.

Дружина і старший син Гінзбурга французьке громадянство одержали, а Олександрові Іллічу в цьому відмовили на тій підставі, що він нібито погано володіє французькою, не вмів ні писати, ні читати цієї мовою. А тому не може вважатися асимільованим у французьке суспільство, як переконані чиновники з міністерства зайнятості та соціальної підтримки Франції.

Звичайно, прикро, що навіть для такої особи не зробили винятку. Але це яскравий приклад того, як велика держава, яка ніколи не була під чужим чоботом, дбає про себе і насамперед про свою мову та культуру. Це сфера, як бачимо, де компромісів бути не може. Для цього Національні збори і Сенат Франції 4 серпня 1994 року, згідно з рішенням Конституційної Ради, ухвалили закон про вживання французької мови. Президент Республіки підписав його без вагання.

Ось, бодай скорочено, кілька з його 23 статей:

1. Французька мова як державна мова, згідно з Конституцією, є важливою складовою частиною самобутності та національного надбання Франції. Вона є мовою навчання, праці, обміну в усіх сферах суспільного життя...

2. Вживання французької мови є обов’язковим у назвах, оголошеннях про пропозиції, презентації, в способах використання, описі умов гарантії товару, виробу або послуги, а також у рахунках та квитанціях.

Ті самі положення застосовують щодо будь-якої реклами — письмової, усної чи аудіовізуальної.

3. Будь-який напис або оголошення, розміщені на шляхах, у місцях загального користування та громадському транспорті й призначені для інформації, мають бути виконані французькою мовою.

5. Французькою мовою складають тексти угод, незалежно від їхнього змісту та форми, сторони, що є юридичною особою публічного права чи приватною особою, яка виконує публічні функції. У цих угодах не повинні вживатися вислови чи терміни іноземною мовою, якщо існує аналогічний французький вислів чи термін.

6. Кожен учасник будь-яких зборів, колоквіуму чи конгресу, організованого у Франції фізичними чи юридичними особами французького громадянства, має право висловлюватися французькою мовою.

Документація, що роздається учасникам перед початком і під час роботи, має бути складена французькою мовою і може бути перекладена однією чи кількома іноземними мовами.

11.1. Французька мова є мовою навчання, екзаменів та конкурсів, а також мовою дисертацій, дипломних робіт у державних і приватних навчальних закладах, за винятком випадків, виправданих потребою вивчення регіональних чи іноземних мов та культур, або коли викладачами є асоційовані чи запрошені іноземні професори.

УРОК ФРАНЦУЗЬКОЇ...

“У світі немає іншої держави (крім України! — Л. П.), де держава сприяла б розвитку і поширенню чужої мови і культури і де упосліджена мова й культура власного народу, де власні державні структури порушували б мовні й культурні права корінного населення. Жодна країна світу не віддала своїх засобів масової інформації на поталу чужій мові, щоб за їхньою допомогою поширювати й утверджувати чужу культуру, чуже слово, чужу книжку” (з відкритого листа учасників II Всесвітнього форуму українців).

Колаж Ксенії Гладішевої

11.2. Вивчення французької мови та знання двох інших мов входить до основної мети навчання.

22. Щороку до 15 вересня уряд надсилає до палат парламенту звіт про застосування даного закону і положень міжнародних договорів та конвенцій щодо статусу французької мови у міжнародних інституціях.

“Ось як має утверджувати національну самобутність народ у добу суцільних інтеграцій, “спільних просторів”, спільних ринків тощо, якщо він вважає себе цивілізованим, — дуже слушно і вчасно прокоментував цей закон Іван Драч, поет, Герой України, підкресливши головне: — Сучасні французи нагадують кілька старих, але невмирущих націєтворчих істин. А саме: щоб з нацією рахувалися інші, їй потрібна самоповага. Завдання багатогранне, але держава розвинутої нації має і виконує свої обов’язки у його розв’язанні”.

“Якщо існує загроза для мови народу, це означає, що є загроза і для існування держави”, — сказав член Французької академії наук Жан Дютур після ухвалення парламентом цього закону.

На жаль, нема змоги зацитувати всі його статті, але, згідно з ним, французьку мову проголошено державною, а тому вона обов’язкова для всіх офіційних, комерційних, рекламних, наукових документів, оголошень, інструкцій, настанов і повідомлень. Радіо, телебачення, кіно не можуть послуговуватися іншими мовами, крім державної, тобто французької. За порушення цього закону накладають штраф до 9 тисяч доларів або ув’язнюють до шести місяців.

У нас же “Закон про державну мову” ухвалено про людське око. Секретаріат Президента, уряд за суттю двомовні. Верховна Рада демонстративно двомовна. Чимало депутатів хизуються тим, що публічно зневажають українську мову. Чи не кожен другий міністр в уряді ледве добирає українські слова. А є ж цілі регіони, де й досі українські школи напівзаборонені.

Уже справді, як писав Гоголь, дивлячись на нас, “дивуються усі народи й держави”.

“Придивившись ближче, увімкнувши Українське телебачення, зулупившись біля кіосків, книгарень і прилавків, прислухавшись до мови перехожих, ми побачили, що в Українській державі немає... України, — з невігійним болем відзначили у відкритому листі Президентів, Верховній Раді та урядові учасники II Всеукраїнського форуму українців. — Українська мова, українська культура, книговидавництво опинилися у трагічному стані. Мабуть, за всю історію переслідування українського слова різними поневолювачами такого занепаду того, що для

кожного українця є найсвятішим, ще не було”. І далі не менш гіркий висновок: “У державі ведеться якась дивна політика національного знедуховлення нашого народу, формується людина-безбатченко, яка не знатиме, ані хто вона така, яке її місце у власній державі, ані того, що вона має обстоювати інтереси свого народу і своєї держави не через власні вигоди і користь, а через високу громадянську свідомість і переконаність”.

І справді, майже 80 відсотків ефірного простору України російськомовні, а почасти й відверто антиукраїнські, антидержавні. Чи не всі молодіжні телепередачі, а надто розважальні й естрадні, зросійщені. Так активна денационалізація української молоді триває, мову народу і його культуру зневажають і далі. Чи узгоджується це з буквою й духом Закону про державну мову нашої держави? Звичайно, ні.

Ледь животіють і наші бібліотеки. Українська книжка майже зникла з полиць книгарень, навіть у Києві. Засилля чужомовної й низькопробної літератури, передовсім теж російською мовою, небачене. Уже й у Львові книжки рідною мовою займають на прилавках не більше 10 відсотків.

А погляньмо на гори так званої преси! Мало того, що це здебільшого сенсаційно-брехливий мотлох, та ще й він зневажає наше слово. І якщо 1991 року на 100 громадян

України припадала 51 українська газета, то вже 1997-го 54 газети були російською мовою, а українською лише 7. І цей мовно-духовний СНІД прогресує вбивчо.

Як смертельне багно, нас затягує не тільки економічна, а й національна криза. Та влада, як була, так і залишається національно сліпою й глухою. Вона не чує нічого, крім власної пики, і не бачить нічого, окрім власної вигоди. Ось чому й живемо в таких невиласних злиднях. Справжні патріоти не довели б рідну країну до такого стану. Народ окрадено матеріально, тепер на повний хід іде розтління духовне, а отже, й національне. Бо національна, народна мораль ніколи не визнавала й не визнає грабіжника, злодія й шахрая за нормальних людей, ніколи не дозволяла й не дозволить продавати душу за юдині гроші.

Не хочемо знати прикладів власних, то повчимося у французів. Це народ не найгірший і не найтупіший у Європі. Се ля ві — таке життя, панове й товариші!

PS. Огляньмося принагідно на те, як послідовно й безжалюсно нищили нашу мову в Російській імперії. Не одне століття нищили, а вона вистояла.

1720 р. — указ Петра I про заборону книгодрукування українською мовою та вилучення українських текстів із церковних книг. Навіть молитися Богові рідною мовою не давали!

1763 р. — указ Катерини II про заборону викладання українською мовою в Києво-Могилянській академії.

1769 р. — указ Синоду Російської Церкви про вилучення українських букварів зі шкіл та сімей.

1775 р. — знищення Запорозької Січі й ліквідація українських шкіл при полкових канцеляріях.

1847р. — заборона творів Шевченка, Куліша, Костомарова.

1862 р. — закриття недільних безплатних українських шкіл для навчання дорослих грамоти, заборона надавати цензурний дозвіл духовним та популярно-освітнім книжкам українською мовою.

1876 р. — Емський указ Олександра II “визволителя”, який фактично заборонив українське слово, внаслідок чого 1877 року в Російській імперії не з’явилося жодної української книжки.

Навіть генерал-губернатор кн. Дондуков-Корсаков та М. Чертков виступили на початку 1881 року проти свавілля цього указу, їх підтримав начальник Головного управління у справах друку князь В’яземський. Але дозволено було друкувати лише українські словники. Навіть усного українського театру не дозволили. Натомість...

1895 р. — повна заборона українських книжок для дітей.

Нарешті, 1908 р. — після визнання Російською академією української мови мовою, а не діалектом, сенат Російської імперії визнав українську культуру й освітню діяльність шкідливою.

А наскільки зденационалізувала та зросійщила Україну російська радянська імперія — СРСР, ми бачимо на власні очі.

Марія Матиос
Запрошує

на виставу «СОЛОДКА ДАРУСЯ»
Івано-Франківського театру ім.І.Франка

на сцені Київського Молодого театру
(вул.Прорізна, 17, Тел. каси 278-73-92)

1 та 2 грудня 2009 року о 19 год.

1 та 2 грудня 2009 року о 19 год.
на сцені Київського академічного Молодого театру (вул. Прорізна, 17)
гастролі Івано-Франківського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. І. Франка із виставою

“СОЛОДКА ДАРУСЯ”
за однойменним романом Марії Матиос

— **Борисе Іллічу, на своєму сайті Ви звернулися до читачів із проханням повідомляти Вам про думки опонентів, щоб не похитнути проти совісті. Насправді я ніколи не чула саме про Вас жодного поганого слова — Ви для мого покоління і молодших за мене — зразок послідовності.**

— Певно, це йде від усвідомлення себе найперше українцем, а потім усе решта. І не тому, що вищу свою націю. Я не прихильник квасного патріотизму і шаную всі нації світу, але це — моя рідна, і я її сповідаю. Сповідаю не для того, щоб заявляти: “Україна тільки для українців”. Цим особливо хваляться круті націонал-патріоти з учорашніх “вірних ленинців”. Це расизм. Але водночас ми, українці, повинні бути господарями в державі, а не нацменшиною.

Я був причетний до ратифікації закону з міжнародних проблем, якого вважають взірцевим за вимірами європейськими. Але ми настільки перебрали міру в любові до всіх, окрім себе, що опинилися в найменш захищеній нацменшині, хоч ми ж титульна нація. Дехто не сприймає такого означення, а тим часом це свідчення: “нація, яка дала ім'я своїй країні”. І коли усвідомимо це, то будемо добрими господарями для всіх у нашій благословенній Україні.

— **Розкажіть, будь ласка, про те, як Ви 1988 року першим озвучили на ХІХ конференції КПРС правду про сталінський терор 1937 року, причини Голодомору 1933-го. Як почувається людина, що наважилася в тих умовах на ці вчинки?**

— Я звик використовувати максимум наданих можливостей за своєї материзни. Випало так, що мені запропонували виступити на ХІХ Всесоюзній партконференції. Там, до речі, й зауважив: “Чому в розвінчуванні злочинів тоталітаризму ми заціклюємося тільки на 37-му році? Адже відстріл в Україні почався з 20-х років. І давайте, нарешті, створимо Білу книгу по чорній діла голоду і назвемо поіменно жертви і катів”.

Самі розумієте, що після цього довкола мене створилася пуста. Підійшов тільки Олександр Борисович Чаковський, редактор всесоюзної “Літгазети”, й обережно запитав: “Что Вы имели в виду, Борис Ильич?” Я відрізав: “Тільки то, що Ви услышали!” Страх відчувала кожна нормальна людина. Але виходячи на трибуну, я тривожився одним: як встигнути сказати про головне. Як такі хвилини найважливіше — не втратити координації рухів, себто бути людиною і в нелюдських обставинах. Ось оце вже й справді непросто.

Коли в певні часи мені одному випадало говорити, я намагався сповна використати шанс. 1986-го виступив у “Літературній газеті” про чорнобильське лихо. Стаття тоді наробила шелесту. А 1987-го на Всесоюзному з'їзді товариства “Знання”, який вів нобеліант академік Басов, у своєму виступі, зокрема, сказав: “Якщо шпальту газети “Правда” можна прочитати з висоти космічного польоту, то як Ви можете приховати те, що сталося в Чорнобилі?” І навів висліди академіків Сорбонни та дані зі статті Б. Є. Патона, “вирізани” цензурою, де йшлося про апокаліптичну загрозу, яку несе чорнобильська катастрофа.

Звичайно, я порушив табу, котрі оберігали найвищі “верхи”, бо за годину мене вже розшукували з Києва: “Що ти знову накоїв?”

Відтак вирішив обірвати свою присутність на зібранні, зателефонував до нинішнього голови Спілки письменників Російської Федерації, на той час редактора “Роман-газети” Валерія Ганічева, і попро-

СПОВІДУЮ НАЦІЮ

сив “колеса”. Вийшов з готелю “Росія”, стою, чекаю на авто, а наді мною кружляє якийсь канареечний літак. Усе не міг знайти місця для посадки. Нарешті приземлився неподалік Мавзолею. Я спостерігав, як пілот, що вискочив із кабіни у світлому комбінезоні, роздавав автографи, і вирішив, що це вже прояви капіталізму

— мабуть, якийсь рекламний трюк. А це був найбільший “позор отечества”, його оборонної системи — це приземлився Руст. Я дізнався об тім уже в поїзді.

— **Борисе Іллічу, Ви ніколи не зраджували ідеалам, в які вірили з дитинства. На яку політичну силу Ви порадили б покладатися людям зараз?**

— Недеформована ідея соціалізму і комунізму — це десять заповідей із Нагорної проповіді Ісуса Христа, нашого Спасителя. Ідея не винна, що її спотворили, — винні ті, хто це сподіяв. Ідея соціальної справедливості вічна, відтак знову і знову повертатиметься. Маркс нині на слуху, всі кинулися його цитувати, оскільки передбачив кризу світового капіталізму. І вельми на часі його вічна формула, що нема такого злочину у світі, на який би не зважився капіталіст заради надприбутку. До речі, саме комуністи розвінчали та засудили і культ особи і злочини тоталітаризму на своїх з'їздах. Запевняю, що без цього нинішні галасуни сиділи б, як миші в норах. Та партійна верхівка, що давно виродилася в закритий орден, вже складалася не зі справжніх комуністів, а з кар'єристів. Двадцять же мільйонів, які оралі, сіяли і йшли захищати Вітчизну, вірили в ідею соціальної справедливості. Мій батько-комуніст за цю ідею поліг під Харковом 1943-го.

Зараз у нас замість держави — територія, поділена між кланами. Тож за кого ж голосувати? Щось не видно на обрії. І в цій ситуації, хоч би як хто до неї ставився — єдиним мужчиною на всю Соборну вияви-

*У шабаші свавільної свободи,
Під'юджувані із суфлерських буд,
Ми, наче зомбі, не спитавши броду,
Пустились в блуд.
Заблукані в глухій чортополосі,
З похмілля так і не збагнули суть:
Що то ж не ми йдемо сліпі та босі,
А нас ведуть.*

Борис Олійник. “Інвектива-2”

лася Юля. Вона, принаймні, тримає удар, не боїться брати на себе відповідальність. Усі інші дядьки, втрачаючи всі ознаки виду, поливають одне одного, як базарні баби.

— **Ви очільник Українського фонду культури, активно захищаєте позиції української мови у нашому суспільстві. Розкажіть, будь ласка, про свою роботу у фонді й про ухвалення “Закону про мови”, якому минуло 20 років. Чому його не вдосконалили або не ухвалили інший закон уже за часів незалежності?**

— Наш Фонд — добродійна організація. Нам жодної копійки держави не дає. Ми знаходимо добродійників серед представників середнього класу, які морально й за грою матеріально підтримують нас. Однак нам вдалося реалізувати довгострокові програми: “Пам'ять”, “Краєзнавство”, “Топоніміка”, “Народна пісня, народна творчість”, “Рідна мова”, “Т. Г. Шевченко” і багато інших. Для цього були створені обласні та міські осередки Українського фонду культури, які втілюють і загальноукраїнські, й власні регіональні програми, до яких прилучилося чимало наших симпатиків різних поколінь.

До речі, робота “Просвіти” починалася також у нашому Фонді 20 років тому. Ми створили Шевченківський комітет мови, передали його Дмитрові Павличку, а той — Павлові Мовчану і Любові Голоті, які багато зробили і чинять задля збереження нашої мови. Але їй треба не тільки зберігати, а вже й обр-оняти.

Сьогодні на часі створення Комітету захисту української мови. Якщо ми не вміємо написати його статут — перепишімо у французів. На громадських засадах там зможемо працювати ми з Павлом Мовчаном, разом з іншими маестро. Але держава має створити невеличкий апарат, щоб реагувати на такі випадки, як-от у Луганську, коли наповзають на нашу мову. Отож цей комітет мусить бути громадсько-державним, щоб мати вплив передусім на чиновництво.

Коли 20 років тому ухвалювали Закон про мову, який чинний досі, я був головним відповідачем на сесії Верховної Ради УРСР, переконував генералів та інших ревних супротивників у необхідності цього акта. Значна заслуга в тому, що прийняли Закон про мову одно-стайно, — Володимира Щербицького, Валентина Шевченко, Леоніда Кравчука, Олесь Гончара, Юрія Мушкетика, Дмитра Павличка, Івана Драча. Тоді ми “пробили” цей Закон. Зараз маю сумнів, чи такий прийняли б. А Закон, як на мене, і досі відповідає потребам. А щодо його втілення — то вже інша річ.

Між іншим, атмосфера для вкорінення української мови таки створена. Процес розпочався.

Треба зробити так, щоб обивателю була вигідна українська мова. Російськомовним же варто роз'яснити, що коли вони вивчать українську, то отримають вихід на сербську, польську, болгарську й інші мови слов'янського люду. Так пояснити, аби прилучити до української мови. Неоднораз говорив сусідам: я російську вивчив, а не вжив ж російня неспроможні вивчити українську? Виходить, що ви інтелектом нижчі? Отак роз'яснювати, не погрожуючи.

Також актуальною проблемою є те, що наша мова, як ніколи, потребує очищення, захисту не тільки від російнізмів, а й від різних покручів, що віднедавна засмітили її.

— **Що скажете про розвиток української літератури? Чи маєте улюблених авторів?**

— Літературний процес іде нормально. Хоч не можна духовну ауру полишати на самоплив. Придивіться уважніше до тих, хто нині репрезентує українську літературу за кордоном. За рідкісним виїмком, це літератори середньої руки, розкручені на грантах. Деяким зарубіжним суфлерам вигідно подати їхню продукцію як найбільше досягнення української словесності. А вони часом на штучних замінниках “творять свою літературу” на основі кабінетних умовисновків. У багатьох з них власного життєвого досвіду немає. Вони — мамині синки. 100 книжок такий читає, на основі яких пише 101-шу.

Є в нас блискучі поети: з молодих, скажемо, Павло Вольвач, Тарас Федюк, Ігор Павлюк. Прекрасний прозаїк Євген Пашковський, за плечима якого непростя біографія. І я не обмежуюсь лише названими.

— **Ви — голова комісії з державних нагород. Нині багато нагороджують. Прокоментуйте, будь ласка.**

— Це один із найскравіших показників аморалізації суспільства — коли до тебе стоять у черзі за медалями, званнями і не просять, а вже вимагають. У всі часи громада, район, область висували когось із достойників на відзнаку за труди його праведні. Тепер же висувують самі себе. Це вже падіння за нульовий рівень. У наші роки не хизувалися тим, що ми поети, якось незручно було себе атестувати. Свого часу засновували премії й увінчували ними тих, хто на це заслуговував. Так, траплялися й “посадові” вшанування. Але то — рідкість. Не можна нагороду нівелювати до рів-

ня якогось значка чи наліпки на рукаві. До слова, я ще не вступив у цю посаду.

— **Побувавши у “гарячих точках” планети, Ви винесли унікальний досвід, передаєте його нам у своїх творах. Чи загрожує Україні воєнний конфлікт?**

— Свого часу в Кремлі я виконував щось схоже на роль миротворця. Цхинвалі, Нагорний Карабах, Вільнюс. Боронь Боже, щоб подібне спіткало мою рідну Україну. Мені було жаль прикуплених журналістів, які, не ховаючи очей, кидали: “зупинили російських агресорів під Тбілісі”. Мовляв, ні з того, ні з сього напали на Грузію. Невже вони думають, що у вік глобальних, космічних інформаційних систем можна приховати той зафіксований факт, що атаку на осетинів розпочав Саакашвілі, виставивши систему “Град”, яка належить до категорії зброї масового ураження. У жодному разі не ідеалізую росіян, у них чимало гріхів, але ж їм що — треба було чекати, доки такі “мертві сраму не імуть?”

Щодо нападу на нас Росії, який висновують із якихось вигуків екстремістів чи “роздумів” Затуліна — Лужкова, то маємо дослухатися тільки офіційного Кремля, а росіяни — офіційного Києва. Я свого часу передавав Лужкову: мовляв, замість того, щоб теревентити про споконвіку російський Крим, хай би ліпше вклонився у нас могилі Юрія Долгорукого, який заснував Москву. Можна й пожартувати: мовляв, на нашу голову. А щодо заяви Медведева, то це — не його рівень. Більше до лиця подібне тим-таки Лужкову чи Затуліну.

Стосовно Північноатлантичного альянсу. Коли б ми вступили до НАТО, їхні офіцери ходили б у трусах — усе решта, вкупі з особистою зброєю, було б розкрадено. А якщо серйозно, то нас там ніхто не чекає: кому потрібна країна, яка неспроможна навести лад у власній господі?

Певні домашні й залаштункові “теоретики” підкидають нам тезу: мовляв, чи не ліпше було здатися окупантам без крові, й жили б так само заможно, як вони. На те відповідаю коротко: за планом “Барбаросса” в Україні мали залишити тільки одну третину абorigенів, решту ж простору заселити переможцями-колоністами. Оце вам уся історична правда, колаборанти!

Руйнація духовності, що йде до нас із Заходу, полягає в тому, що свобода нав'язується і трактується у грошовому еквіваленті. Відтак за долари дехто вже ладен продати батька-матір. Але не вірю, що така філософія життєздатна — ми це бачимо на прикладі Штатів, які неухильно ідуть до розщеплення.

— **Так, як сказали про матір Ви, в українській літературі не сказав ніхто. Чи переймаєтеся проблемою “батьків і дітей”, станом моралі?**

— У газеті “Сільські вісті” ми з колективом часопису виступили з ініціативою спорудити пам'ятник матері-вдові. Це тим потрібніше, що для козацтва мати — Богородиця, покім чоловіки воювали, все трималося на плечах жінки. Козак і перед царем не скидав шапки. А коли наближався до свого дому, то ще за версту знімав шапку перед дружиною й матір'ю. До дівчат це сміли наближатися з якимись жартами, але жінка, що народила, вже набувала статусу, рівного Богородиці. Згадаймо Шевченка, який возніс матір до рівня діви Марії.

— **Борисе Іллічу, Ви пишете зараз?**

— Куди ж подінешся від цієї добровільно високосної каторги?

Спілкувалася
Людмила ІЛЬЄНКО

ПЕЙЗАЖ ПІСЛЯ ГЕНОЦИДУ

— Про Голодомор знято чимало фільмів. Що спонукало Вас звернутися до цієї теми?

— Сама назва документального фільму “Пейзаж після мору” для нас дуже важлива і концептуальна. Перегук із назвою знаменитого фільму Андрея Вайди “Пейзаж після битви” — не випадкова асоціація, а принципова позиція. Тут також ідеться про битву: Голодомор насправді був війною, розв’язаною владою проти народу, і в цій війні український народ зазнав катастрофічних втрат.

У багатьох документальних кінострічках, що були створені раніше, йшлося про масштаб трагедії, й автори мали на меті довести, що Великий Голод був актом геноциду. На відміну від них, для авторів кінокартини “Пейзаж після мору” факт Голодомору як геноциду українського народу існує апіорі й уже не потребує доказів. І, можливо, причина багатьох наших негараздів сьогодні саме в тому, що ми живемо не просто в посттоталітарному, а в постгеноцидному суспільстві. У документальному фільмі “Пейзаж після мору” чи не вперше здійснено спробу дослідження феномену постгеноцидного суспільства на прикладі одного українського села.

— У Вашому фільмі немає жакхливих кадрів кінохроніки 1932—1933 років із трупами померлих від голоду селян. Ви свідомо уникали цього?

— Так. Натомість у фільмі являються божественні пейзажі української землі. Естетичний код кінокартини — це виразне протистояння між світлою красою сільського мікрокосмосу і сумним, убогим життям українських селян, які нині перебувають у своєрідній резервації. А за кадром звучать у виконанні Богдана Ступки роздуми професора Гарвардського університету Джеймса Мейса: “Одного разу мене запитали: “Хіба не важко жити у такій бідній країні?” Я відповів: “Помиляєтесь. Україна — багата держава. Просто люди бідні”. Ця країна може стати справжнім раєм на землі лишень тоді, коли мертва рука минулих поколінь

перестане нависати, як прокляття, над чолом живих...”

— Сама Джеймс Мейс, який став однією з головних дійових осіб фільму “Пейзаж після мору”, першим сповістив світові, що Голодомор в Україні був актом геноциду, і вперше застосував щодо українських реалій концепцію післягеноцидного суспільства...

— Мейс виконав свою праведну місію. Він так перейнявся українською трагедією, що перебрався з Америки в Україну. Одружився з українкою. І навіть прийняв православне хрещення...

Так само має свою місію Яків Гришук, житель польського села Велика Фосня, де і відбулися зйомки фільму. Цей чоловік упродовж кількох десятиліть дізнався про трагічну долю 686 осіб — загиблих під час Голодомору, Другої світової війни, у лавах УПА. Тасмно в лісі перепоховав їхні останки, за власний кошт встановив 17 пам’ятників, і це в той час, коли про Голодомор небажально було й згадувати. Сповідь Якова Гришука та інших героїв фільму, його односельців на тлі нинішніх українських реалій (убогість, запустіння, “горілкомор”) вражали нас відвертістю і переконливістю ще під час зйомок фільму.

— Про Голодомор-33 можна криком кричати, та так голосно, що... ніхто не почує. А можна вишіптувати свій біль, як молитву. Можна, нарешті, так проіннятися тим, що називається “пейзаж” і потрапило до назви твору, що документалістика стає чимось надзвичайно художнім і викликає потрясіння. І це не випадково, що Ваш фільм розпочинається з Великодня у польському селі?

— Так, можна сказати, Бог нас сюди вів. Ми почали зйомки фільму саме напередодні Великодня. І кінокартина “Пейзаж після мору” розпочинається з Великодня, триває під час Поминального тижня, емоційно вибухає хресною ходою до Михайлівського Золотоверхого собору, а завершується у Святий Софії молитвою за невинно убієнних, яка об’єднує всі релігійні конфесії України. Під час літургії на нас дивляться незнищенні лики святих і Марії Оранти та пророче і вкрай актуально звучать слова Джеймса Мейса: “Сильний і бурхливий вітер історії нині вирує над Україною. Багато вирішується саме тут. Не тільки майбутнє новоствореної країни, а також майбутнє Європи. А можливо, і світової спільноти. Ідеться насамперед про те, що перед цілим світом відкриваються високі ду-

ховні вершини України. І це буде хоча б частковою компенсацією талановитим і працелюбному народові за ті страдницькі дороги, якими він ішов упродовж століть...”

— І насамкінець: чи мали вже змогу глядачі побачити Ваш фільм?

— Світова прем’єра кінокартини “Пейзаж після мору” відбулася у Києві в рамках Міжнародного кінофестивалю “Молодість” 2008 року. Фільм упродовж тижня демонстрували в Українському домі, в багатьох містах України. А на Міжнародному Правозахисному кінофестивалі “Сходи” він отримав Головний приз.

Кор. “СП”

ПАМ’ЯТАЄМО, ШАНУЄМО, УСВІДОМЛЮЄМО

Фото Євгена Букета

Наталія АНТОНЮК

У листопаді 2006 року Верховна Рада України визнала Голодомор 1932—33 років геноцидом українського народу. Це рішення підтримали ухвалями парламенти 14 країн світу. 1 листопада 2007 року Генеральна конференція ЮНЕСКО спеціальною резолюцією шанувала пам’ять жертв Голодомору — майже 200 країн проголосували за цей документ.

Указ Президента України від 29.03.2007 р. “Про заходи у зв’язку з 75-ми роковинами Голодомору 1932—1933 років” став каталізатором процесів дослідження трагедії, яка забрала мільйони життів.

Органи державної влади і місцевого самоврядування в 2007—2008 роках провели значну роботу щодо спорудження у населених пунктах меморіалів пам’яті жертвам Голодомору. Пам’ятник нашим співвітчизникам, які загинули під час 1932—1933 років, буде встановлено й у Вашингтоні. Про це йдеться в

розпорядженні Кабміну від 14 жовтня 2009 року.

В Україні протягом 2007—2008 років з’явилися твори, присвячені темі Голодомору, зокрема: К. Матвієнко. “Розкидане каміння збирають” (Чернівці, 2008); О. Стасюк. “Геноцид українців: деформація народної культури” (К.: Стило, 2008); Г. Туртовий. “Голгофа голоду: спогади про пережите” (Луцьк, 2008); А. Гудима. “І дзвони заридали...” (Біла Церква, 2008); М. Петренко. “Сни про окраєць хліба” (Полтава, 2008); М. Лазарович. “І було пекло на Землі... Голодомор 1932—1933 років в Україні: передумови, механізми здійснення, наслідки” (Тернопіль, 2008) тощо.

Однак найвагоміше видання, що стало результатом діяльності з дослідження Голодомору, — Національна книга пам’яті жертв Голодомору 1932—1933 років. Воно складається із загальнонаціонального тому та 18 регіональних, підготовлених в областях, що постраждали від Голодомору: Вінницькій, Дніп-

ропетровській, Донецькій, Житомирській, Запорізькій, Київській, Кіровоградській, Луганській, Одеській, Полтавській, Сумській, Харківській, Херсонській, Черкаській, Чернігівській та в місті Києві. Кожен том — літопис трагедії українського народу, що містить сумні списки жертв Голодомору, архівні документи регіонального значення, свідчення очевидців й аналітичні статті науковців.

Зібрання всіх томів можна побачити в Державному музеї “Меморіал пам’яті жертв голодоморів в Україні”. Переступаючи поріг музею, людина потрапляє в трагічне коло, яке утворюють стенди з томами Національної книги пам’яті.

2009 року літератури про Голодомор виходить значно менше, ніж у попередні роки. Зокрема вийшли книжки: В. Василенко. “Голодомор 1932—1933 років в Україні як злочин геноциду” (К., 2009); М. Марченко. “Голодомор 1932—1933 рр. в Україні та на Великолепетитшині”. — Т. 3. На межі існування. (Велика Лепетиха, 2009); “Сльоза пекучої пам’яті. Голодомор 1932—1933 років очима чотирьох поколінь. Додаток до Київського обласного тому Національної книги пам’яті”. — Т. 2. (Біла Церква, 2009) тощо.

Тематика Голодомору знайшла відображення не лише в книжках, а й у художніх фільмах. У лютому 2009 року режисер Олег Янчук отримав головний приз французького кінофестивалю у Венсені за фільм “Голод-33”, а в липні стрічка “Живи” Сергія Буковського на VI Єреванському міжнародному кінофестивалі “Золотий абрикос” отримала спеціальний приз у номінації “Найкращий документальний фільм”.

Отже, попри складні політичні перипетії й економічні негаразди, пам’ятаємо, шануємо, усвідомлюємо трагічну сторінку нашої історії.

ЛЮДЯНІСТЬ У НЕЛЮДЯНИЙ ЧАС

Надія КИР’ЯН

Дослідження Голодомору, шанування пам’яті його жертв, виявлення нових імен залишається актуальним, пріоритетним для Українського інституту національної пам’яті разом з іншими темами, серед яких — науковий аналіз Другої світової війни, революції 1917—21 років, визвольний рух, інші проблемні напрями української історії XX століття. Про нові здобутки Інституту, плани на майбутнє розповів заступник директора департаменту формування політики національної пам’яті та історичного аналізу Володимир Тилищак.

У травні цього року Служба безпеки України порушила кримінальну справу за фактом Геноциду українського народу. Серед ініціаторів цієї справи був голова Інституту національної пам’яті Ігор Юхновський. Інститут постійно співпрацює з СБУ, нерідко надає допомогу.

Цього року започатковано акцію “Людянність у нелюдяний час”. Працівники Інституту збирають інформацію про людей, які допомагали виживати, рятували селян від голодної смерті. Чимало матеріалів про жертви, випадки вандалізму, але дуже мало відомо про шляхетні, жертвні вчинки, про опір політиці Геноциду. За офіційними документами, лише протягом першої половини 1932 року в Україні відбулося понад дев’ятсот масових виступів.

Встановили більше ста імен тих, хто допомагав людям пережити голод. Серед них священник, який роздавав людям усе, що приходило на церкву, і сам помер 1933 року, лікарі, які виходжували людей, директори шкіл тощо. Найбільше інформації про голів колгоспів і сільрад. Тоді це були найважчі посади — сільські керівники ніби перебували між молотом і ковадлом. З одного боку, треба було виконувати державні вказівки, вивозити зерно. Якщо не вивезеш — оголосять

“ворогом народу” з відповідними наслідками. А вивезеш — люди загинуть. Багато голів намагалися якось “викрутитися”: організували годування селян тощо. Розповідають випадки, коли голова наказував зарізати коня, щоб підтримати людей, а звітував, що він сам здох. Інший створював таємні схованки зерна, яке потім роздавав людям.

Прості люди також виявляли співчутливість: часом, попри скруту, рятували незнайомих. Було й таке, що єврейські сім’ї в голодні роки допомагали українцям, а потім ці українці під час Другої світової війни переховували євреїв.

Серед найважливіших справ Інституту — відкриття Державного музею “Меморіал пам’яті жертв голодоморів в Україні”. Створено й оновлено віртуальну експозицію в залі пам’яті, і з 24 серпня, Дня Незалежності, музей почав працювати. Першого дня його відвідало понад 10 000 осіб, щодня там буває кілька сотень. Багато вдячних записів у книзі відгуків від українців та іноземних гостей, офіційних осіб.

До Дня пам’яті в Українському домі працівники інституту відкривають оновлену тематичну виставку, там будуть матеріали й про акцію “Людянність у нелюдяний час”, матеріали кримінальної справи, яку порушила СБУ.

Інститут національної пам’яті цього року видав книжки, зокрема брошуру Володимира Василенка “Голодомор 1932—33 рр., правова оцінка”, завершується підготовка нових видань.

На сайті Інституту створено геоінформаційну систему “Голодомор 1932—33 років”, що постійно оновлюється. Люди, які оглядають Національну книгу пам’яті, мають можливість заповнити картки, внести до Книги нові імена. Так триває робота із встановлення масштабів Голодомору.

Дуже важливо, що явищу Голодомору приділяє велику увагу Президент України. У червні цього року він видав новий Указ “Про додаткові заходи з дослідження Голодоморів”. Діяльність Інституту національної пам’яті спрямована на виконання Указу і рішень уряду з цього питання.

Сергій КЛИМКО,
Ксенія ГЛАДИШЕВА

Валентин Сперкач обрав життєвий шлях без зайвих роздумів, вступивши до Київського інституту театру кіно і телебачення імені І. Карпенка-Карого. Навчався у майстерні режисера-документаліста В. П. Небери, закінчив курс дипломною роботою “У пошуках скарбів” за однойменною книжкою Івана Шаповала, присвяченою видатному історикові, дослідникові запорозького козацтва Дмитру Яворницькому. “Це був 1966 рік. Студентами ми поїхали шукати могилу останнього кошового отамана Петра Калнишевського. Тоді Соловки були доступні для відвідування лише за перепусткою. Перше, що ми побачили на Соловках, — те, як топили бібліотекою Соловецького монастиря, рубали ікони”, — згадує режисер.

Понад 40 років Валентин Микитович пропрацював на студії документально-хронікальних фільмів.

За цей час знімав і шахтарів, і колгоспників, і письменників, і директорів заводів, і вихідців з української діаспори. Його життя відображене у його роботі, тому розповіді про свій творчий шлях режисера може лише своїми фільмами.

ТАРАС

“Фільм “Тарас” я робив разом із Миколою Шудрею, Володимиром Костенком, з акторами Сергієм Бондарчуком і Богданом Ступкою. Музику писав Євген Станкович. Але були і перепони. Коли прилетів Бондарчук, виявилось, що української мови він не знає. Сергій — виходець з України, знімався у Савченка, я був певен, що він володіє українською. Однак ми з Богданом вирішили його навчати. У підсумку Бондарчук читав Шевченка так, як ніхто інший, він зміг пропустити крізь себе українську мову”.

У фільмі не було використано авторського тексту. Чинovníки отримали фільм, якого не чекали. Кілька місяців картину не випускали на екран, але після подій 1990 року стрічку нарешті показали, щоправда, у трохи спотвореній формі.

“Усі слова, які прозвучали у фільмі, були взяті з текстів самого Шевченка. Ми зробили компіляцію його думок із листів, щоденників, використали поетичні та прозові твори. Задум був такий: у пустелі солдат Шевченко згадує своє життя, і фрагментами у спогадах до нього приходить Україна, — на цьому побудований фільм”.

100 УКРАЇНСЬКИХ РОКІВ

Мабуть, наймасштабніший проєкт режисера — 100 українських доль північноамериканської діаспори. “Мене давно цікавило життя української діаспори”, — розповідає Валентин Микитович, — і після здобуття Україною незалежності я взявся реалізувати цей інтерес.

Ми з Богданом Ступкою вирішили до 100-річчя (1990) переселення українців до Канади об'їхати всю Канаду й Америку й зробити 100 фільмів, показавши в них 100 непересічних американських українців. Для цього взяли кредит у банку — на оператора грошей не вистачило, тож я знімав сам. Разом із Богданом прилетіли у Сан-Франциско і вирушили до Лос-Анджелеса. По приїзді до США вразила велика кількість тамтешніх українців: я не думав, що українства так багато там, думав, що воно все тільки тут. Багато наших земляків працює в кіноіндустрії. Один із яскравих українців Голівуда, з ким мені довелося познайомитися, — володар премії “Оскар” Володимир Палаг-

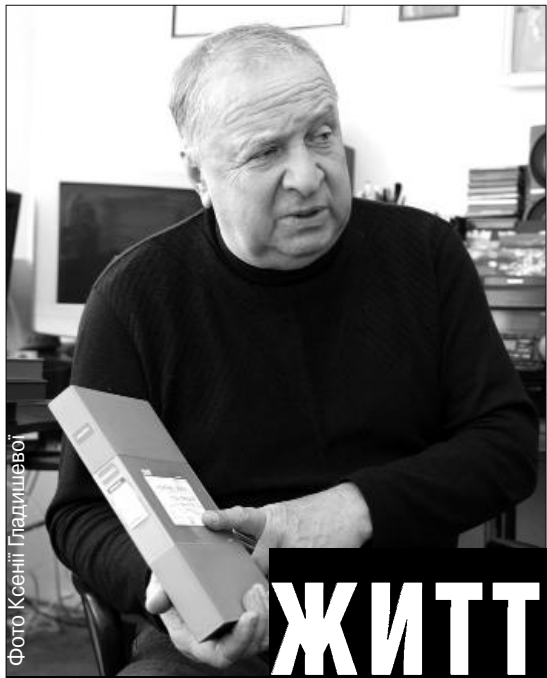

Фото Ксенії Гладішевої

Понад сто років одним з основних засобів документації життя й історичних подій є кіно. На відміну від паперових документів й історичних праць, документальне кіно справляє сильний емоційний вплив на глядача. Чи вміло подано подію, чи змусило це глядача замислитись або переосмислити свої погляди побачене, чи залишило відгомін у його серці — все залежить від творця фільму — режисера.

Про свої фільми, становище документального кіно в Україні й деякі рецепти творчої “кухні” розповів “Слову Просвіти” лауреат Шевченківської премії, режисер вищої категорії Валентин Сперкач.

ЖИТТЯ І ФІЛЬМИ ВАЛЕНТИНА СПЕРКАЧА

нюк, відомий кіномистецькому загалу як Джек Пеленс.

Залишивши Голівудські пагорби, ми сіли в кемпер (будинок на колесах) і поїхали через Сакраменто до Ванкувера, а потім до Нью-Йорка і назад тією самою дорогою, майже через усі Сполучені Штати. На подорож у нас було 100 днів. Подолавши понад 48 тисяч миль, ми відвідали українські культурні осередки, познайомилися з видатним меценатом Петром Яциком, федеральним суддею Богданом Футеєм, бізнесменом Вальтером Маковецьким.

Проте зробити 100 фільмів так і не вдалося — були гроші на поїздку, відзнятий матеріал, але на доведення фільмів до глядача коштів бракувало. Але напрацьоване частково використали у виробництві інших картин.

Стрічку “Повернення синів” за історією життя американського бізнесмена українського походження Вальтера Маковецького створено саме за таким сценарієм. “Його батьки виїхали з України під час першої хвилі еміграції. Оселившись на новому місці, вони жили за принципом “На дворі — Америка, а в хаті — Україна”. Усе українське було збережено: рушники, Шевченко і вареники. Проте відчувши, що життя в Америці не таке вже і легке, дослухаючись до радянської пропаганди, перейняли ідеєю кращого життя і послали своїх синів, Івана і Вальтера, в Москву до Вищої партійної школи. Та окрім теоретичних курсів, де юні американці вивчали що таке капіталізм, їм надали можливість їздити країною і дивитися нові й перспективні виробничі об'єкти. Так вони побували на Білопільському виробництві пельменів і побачили автомат, який їх виробляє. Вальтер був здивований тим, що в Україні виробляють пельмені, а не його рідні вареники, як він уявляв. У нього виникла ідея: придбати апарат й переобладнати його на виробництво вареників. Так Вальтер привіз обладнання і почав виробляти вареники у Штатах, завдяки чому родина стала забезпеченою, а її представники — мільонерами.

“УКРАЇНА — ЗЕМЛЯ МОЇХ ПРЕДКІВ”

Багато років Валентин Сперкач керував секцією кіно при товаристві “Україна”. Одного дня товариство отримало лист від відомого американського актора українського походження Джона Пірса.

Актор писав, що його батьки, які перебувають на еміграції, хочуть, аби він поїхав в Україну і розшукав втрачений зв'язок із ріднею. Ішов 1989 рік.

“Цей лист потрапив до мене й поета Михайла Ткача, — каже режисер. — Нас зацікавила ця історія, і ми почали розпитувати знайомих, друзів, чи не знають вони цю родину. Одного разу Михайло поїхав відвідати маму і, проїжджаючи село Чорторія, біля криниці запитав у людей, чи не знають вони родини Пішнюків (таке українське прізвище Джона Пірса). Йому відповіли, що знають, їхня хата тут неподалік.

Розшукавши Пішнюків, ми запропонували Джону приїхати до України і зняти документальний фільм про його поїздку. Ми з Михайлом стали співавторами сценарію. Зважаючи на короткий термін візиту Джона, треба було зняти фільм за 10 днів, а це непросто. Зустрівши Джона у Москві, разом із ним проїхавши всю Україну, ми дісталися Чорторії. Це була надзвичайно тепла зустріч близьких людей: він привіз старі фото і документи, що збереглися, його родичі показували свій архів. Але, на жаль, умови не дозволяли нам залишатися більше дня в одному місці.

Уже в аеропорту Джон зі сльозами питав мене, чому йому не дозволили побути з родиною довше, адже він приїхав в Україну саме заради цього. Передбачаючи такий поворот подій, я заздалегідь відрядив свого асистента в Чорторію, щоб він привіз рідних із села в аеропорт, — слід було зробити кульмінацію фільму. Вбрані у традиційні строї, чорторійці привезли із собою український хліб і землю. Джон і його українські родичі зустрілись і обнявшись, плакали.

За цей фільм одна американська журналістка навіть звинуватила мене у пропаганді комунізму, хоч, звичайно, ніякого комунізму у фільмі не було”.

НЕВІДОМИЙ ПЕРЛ ХАРБОР

Один із цікавих історичних фільмів ми створили разом із “Просвітою”, — автором сценарію був Павло Мовчан. Це була стрічка “Невідомий Перл Харбор під Полтавою” — маловідома сторінка з історії Другої світової війни.

1943 року американці домовилися з радянським генштабом про користування закритим аеродромом під Полтавою — вони використовували його як човниковий. Того дня, коли у Європі відкривали дру-

гий фронт, велика група німецьких бомбардувальників перетнула кордон, без перешкод долетіла до Полтави і дві години бомбардувала аеродром. Усі літаки, а це майже 80 одиниць техніки, було знищено. Німці ж у повному складі повернулися на базу і наступного дня ескадра атакувала аеродром під Миргородом і Пирятином з тим самим результатом. Як було розсекречено ці аеродроми — так і залишилося загадкою.

На роковини події до Полтави прилетіли два пілоти і штурман, з якими ми розмовляли, дивилися хроніку. Про одного з учасників подій, пілота Чарлі Бічема, я навіть зробив окремих фільм “Вцілілий”. Вдячний Павлові Мовчану за те, що ми з ним об'єднали зусилля і кер-

матичсь знімого хроночастку

життя, страшно зайти. Проїжджаючи повз неї, навіть не можу знайти в собі сили подивитися в її бік. На документальній кіностудії було багато шкіл, на превеликий жаль, їх знищено, кадри розпоршено, більшість людей без роботи; хтось працює фотографом, хтось квас продає. На мою думку, це великий злочин — позбавити людей пам'яті. Адже краще раз подивитися, ніж сто разів прочитати”.

Керуючись принципом “Допоможи собі сам”, Валентин Сперкач не шукає фінансової підтримки ані від органів влади, ані від державних кіностудій, ані від телебачення, яке охоче демонструє його фільми, але безплатно.

“Усі фільми, які я знімав після 1990 року, було зроблено без залучення державних коштів, і в цьому вбачаю позитив. 1990 року пішов зі студії, бо бачив, що чого йдеться. Було зрозуміло, що там нічого робити.

Новий час приніс нові можливості, їх треба використовувати. Гроші є, просто треба вміти їх знайти. Цього не вчать у ВНЗ — і це велика проблема. Навчання починається після того, як ти вийшов з вищого навчального закладу і в цьому загадка нашої професії. Якщо ти безплатно віддаєш фільм, телебачення радо погоджується його показати, а вкладати кошти у виробництво не хоче. Гроші на фільм дасть той, хто справді хоче цей фільм побачити”.

Здебільшого кошти на свої стрічки режисер знаходить в іноземних представництвах і міжнародних фондах. Мабуть, влада не зацікавлена в свідченнях про сьогоднішня.

“Покликання документального кіно — залишити правдиві свідчення всього того, що з нами відбувається. Знімати сучасні події, неупереджено і правдиво показувати історію — ось наше завдання. Напрацьовано величезний досвід, який потрібно використовувати. У нашого суспільства багато проблем, і треба мати очі, щоб їх бачити і показати людям”.

У власних фільмах Валентин Сперкач увагу зосереджує на людині. Він вважає, що показуючи людину, можна розкрити світогляд інших, через сім'ю — громаду, її побут і характер, історію краю. “Знімати фільми можливо лише завдяки живій людині, через живу душу, через емоції — тільки так вони викличуть зворотний зв'язок, відгук у серці глядача”. Саме так робить Валентин Сперкач.

ВОНА БУЛА СИМВОЛОМ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ УСЬОГО СВІТУ

Чернівецькому літературно-меморіальному музею Ольги Кобилянської — 65

до культури загалом, мені не раз спало на думку написати статтю: “Кому потрібен музей Ольги Кобилянської?..” Але коли наша спільнота відзначала 140-річчя від дня народження Ольги Юліанівни, можливо, тому, що тоді, як і нині, рік був ювілейний, то пересвідчився: музей потрібний людям!

— **Що стало підставою для зміни думки?**

— Конкретні заходи влади з упорядкування території й будинку, в якому розташовано музей. По-перше, нині повністю відбудовано веранду. Від старої, що зовсім згнила і для якої було досить сильного вітру, щоб вона завалилася, — залишилися тільки рами. Відновлено вхідники. Нині вони такі самі, як були за життя О. Кобилянської. По-друге, відреставровано криницю на подвір’ї. Якщо до 140-річчя було побудовано за допомогою доброти Івончі, директора Путильського лісокомбінату, лише частину паркану, то нині за сприяння голови Чернівецької обласної ради Івана Шилепницького його завершено.

диби, то скрізь побачите порядок, музей має святковий вигляд.

— **За радянських часів багато писали про те, що Ольга Кобилянська вітала радянську владу. Наскільки достовірні такі заяви?**

— Це все дурниці. Після 1936 року Ольга Кобилянська фактично нічого не писала. Вона фізично не могла цього робити. Є листи за 1936—37 роки до Олени Кисілевської, в яких вона пише: “Літери стрибають по папері”. Це видно з написаного, бо одна літера вища, друга нижча. Непевність руки відчувається. У Кобилянської був лівобічний частковий параліч, а 1936-го в неї відняло праву руку, тож вона не могла працювати. А після 1938 року навіть не могла й самостійно рухатися — по квартирі ходила тільки з чиеюсь допомогою.

— **А хто ж писав?**

— Писали за неї Петльований і Косарик, а потім питали Панчука: “Ви не проти, щоб тут було прізвище Кобилянської?” Хіба могла родина бути проти? Адже вона добре знала, чим це могло закінчитися. Або Сибіром,

Робочий кабінет О. Кобилянської в літературно-меморіальному музеї в Чернівцях

Мешкаючи із 1891 року в Чернівцях, Ольга Кобилянська постійно змінювала житло. Нині у місті збереглося дев’ять будинків, де письменниця винаймала квартири. На шести з них встановлено меморіальні дошки. Музей відкрили у 13-му її помешканні в Чернівцях, на теперішній вулиці Димитрова, 5, де минули останні роки письменниці.

Колісць цей будинок належав старшому братові Максимові Кобилянському, який 1917 року виїхав до Одеси. Спадкоємицею стала його донька Марія, що також мешкала в Одесі. За допомогою літературознавця і видавця з Харкова М. Біляча, уповноваженого Ольги Кобилянської перед радянськими видавництвами, вдалося домовитися з братовою донькою й перерахувати їй частину гонорару за твори письменниці, які тоді видавали в Харкові. Після оформлення відповідних документів племінниця передала своїй знаменитій тітці право на власність будинку. Жила Ольга Кобилянська у ньому з травня 1929 року. Разом з нею мешкала її прийомна донька Олена Панчук-Кобилянська з чоловіком і сином.

Урочисте відкриття Чернівецького літературно-меморіального музею О. Кобилянської відбулося в день народження письменниці, 27 листопада 1944 року.

До 1947-го, коли родині Олени Панчук-Кобилянської було надано окреме помешкання, музейну експозицію розміщували в трьох кімнатах. Сусідство з родичами письменниці принесло користь новоствореному музею. Вони стали науковими співробітниками цього закладу і разом з його першим директором Оленою Коваленко зробили все можливе, аби незабаром музей Ольги Кобилянської став одним із найкращих в Україні.

За роки існування фонди музею збагатилися рукописами, листами, першодруками О. Кобилянської, В. Стефаніка, Н. Кобринської, В. Гнатюка, О. Маковея.

Сьогодні у фондах Чернівецького музею понад тисяча одиниць її особистих речей, що дає можливість повністю відтворити меморіальну експозицію будинку. В самому музеї нині п’ять експозиційних кімнат, дві з них — кабінет і спальня письменниці — меморіальні.

Нині директор літературно-меморіального музею Ольги Кобилянської — поет і дослідник її творчості, заслужений працівник культури України Володимир Авксентійович Вознюк, який погодився відповісти на деякі запитання.

— **Пане Володимире, як живеться музею сьогодні?**

— Те, що музею виживають тяжко, — зрозуміло. Виходячи з тих реалій і з того ставлення держави

Володимир Вознюк, директор Чернівецького літературно-меморіального музею О. Кобилянської

— **А внутрішній ремонт приміщення?**

— На нього в нас грошей нема. І влада навіть не обіцяє відшукати на ці роботи кошти. Але задля справедливості треба сказати, що завдяки Іванові Шилепницькому в музеї відновлено стару підлогу, меблі.

Музеєві допомагають усі. Скажімо, свого часу дах відремонтували за сприяння австрійця, шанувальника творчості Ольги Кобилянської. І якщо сьогодні ви завітаєте до са-

або... Інтелігенція була обізнана з тим, що відбувалося в Україні, знала про Голодомор і репресії.

Якщо зіставити написане Кобилянською до 1936 року з тим, що було написано начебто нею, то видно: це лексика східняка, а не людини, яка жила в Західній Україні. В Ольги Кобилянської, попри те, що вона писала українською мовою, синтаксис ближчий до німецької.

— **Чи відомо з документів про ставлення Ольги Кобилянської до нової влади?**

— Про ставлення письменниці до нової влади свідчить бувальщина, про яку мені розповідав сам Косарик. Коли святкували в цьому будинку, де нині музей, 55-річчя Ольги Кобилянської, то прибіг на кухню блідий Косарик до Олени Панчук-Кобилянської й каже: “Йой, Боже, щоб ви знали, що панунця кажуть” — “Та що вони кажуть, пане Косаріку?” — “Вони кажуть: “Пане Косаріку, це все добре, лиш би більшовики не прийшли”. А в той час за столом ювілярки сидів Грушецький, перший секретар обкому КПУ й інші представники нової влади.

— **Чи перебудовуватимете саму експозицію музею?**

— Хоч у нас експозиція стара, на жаль, ми її перебудувати не можемо. Враховуючи ідеологічні й політичні реалії, за останні 18 років в експозиції багато зроблено. Але ці доповнення незначні.

— **Але вже час виставити й нові документи, яких за радянських часів не оприлюднювали.**

Спальня О. Кобилянської

— Безперечно. І ми це, хоч і повільно, попри кризу та безгрошів’я, робимо. Наші науковці опрацьовують архіви, виступають на наукових конференціях. Скажімо, щодо 1940 року, коли радянська влада сфальсифікувала 55-річчя Ольги Кобилянської, то ми про це розповідаємо нашим відвідувачам. Адже насправді тоді їй виповнилося 53. А влаштували ювілей, щоб продемонструвати, як нова влада шанує найкращих.

Говоримо і про те, що в радянський час Ольга Кобилянська не написала жодної статті. Внесли до експозиції деякі нові матеріали із вшанування. Оскільки маємо нові видання творів письменниці в Канаді — “В неділю рано зілля копала” англійською мовою, а також наукову роботу кандидата філологічних наук Світлани Кирилук, то додали їх.

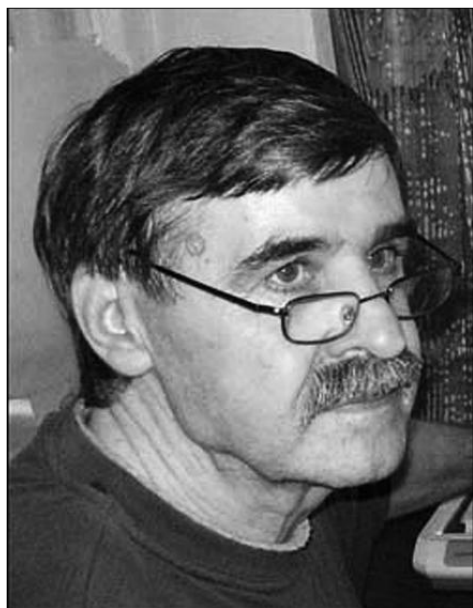
Уперше в “Буковинському журналі” опубліковано десять листів Ольги Кобилянської до щирої подруги Олени Кисілевської, які Дмитро Бучко, працюючи 1996 року у Варшаві, скопіював. Щоправда, копії виявились низькоякісними, бо зроблені з мікрофільмів. Часом над одним словом доводилося працювати по півдня. Але листи дуже цікаві.

Завершено і видано новий путівник музеєм. З відчаю в ньому я писав навіть таке: якщо не я, то хто... Зробили путівник англійською, з анотаціями румунською, російською й німецькою мовами, щоб видання було солідним. Є багато таких речей, про які знаю від покійного Е. Панчука, зятя Кобилянської (він з 1925 року жив із нею), від Олени Олександрівни Панчук-Кобилянської. Ми опрацювали дуже багато архівних матеріалів, і не хочеться, щоб усе це кануло в небуття.

Нещодавно побачила світ моя монографія “Буковинські адреси Ольги Кобилянської”.

На жаль, до ювілею не буде видано повного зібрання творів письменниці. Принаймні, ми про це не маємо відомостей. Відомий єдиний п’ятитомник письменниці, до якого не увійшли і поки що не видані її щоденники, листування, роман “Апостол черні”; німецькомовні ранні твори, переклади яких зберігаються в музеї літератури; твори антивоєнного спрямування, періоду Першої світової війни і 20—30-х років; унікальна стаття письменниці “До українців всього світу”. Адже Кобилянська якоюсь мірою в 20-ті роки стала навіть символом для українців світу, їй було присвоєно звання почесного доктора Українського Вільного Університету в Празі. Це показовий факт.

Спілкувалася
Марія ВИШНЕВСЬКА,
м. Чернівці

Василь ГОЛОБОРОДЬКО,
м. Луганськ

КЛЕНЕ, КЛЕНЕ, ЧОРНОКЛЕНЕ

Українська міфопоезія: на Трійцю хату замаювано усяким зіллям і неодмінно гілками чорноклену

відгадкою такої загадки
є свято Трійці,
Зеленої неділі,
день Святого Духа,
тому у цей день наша хата
та наше подвір'я замає
твоїми, клене, чорноклене, гілками
із запахущим квітом.

На свято Трійці,
у Зелену неділю,
у день Святого Духа
ми замаємо
нашу хату та наше подвір'я
твоїми, клене, чорноклене, гілками
із запахущим квітом
та ще й чебрецем
(догадка:

чебрець —
загадка клена, чорноклена,
який розквітає на початку літа,
який цвіте запахущим квітом,
який має запахущий дух,
на підставі збігу спільних ознак
“бути тим, що розквітає

на початку літа”,
“бути тим, що цвіте
запахущим квітом”,
“бути тим, що має запахущий дух”:
клен, чорноклен розквітає
на початку літа
і чебрець розквітає на початку літа,
клен, чорноклен цвіте

запахущим квітом
і чебрець цвіте запахущим квітом,
клен, чорноклен має запахущий дух
і чебрець має запахущий дух,
як клен, чорноклен розквітає
на початку літа,

так і чебрець розквітає на початку літа,
як клен, чорноклен цвіте
запахущим квітом.

так і чебрець цвіте запахущим квітом,
як клен має запахущий дух,
так і чебрець має запахущий дух —
відгадкою такої загадки
є чебрець,
який розквітає на початку літа,
який цвіте запахущим квітом,
який має запахущий дух).

На свято Трійці,
у Зелену неділю,
у день Святого Духа

ми замаємо нашу хату
та наше подвір'я

твоїми, клене, чорноклене,
гілками
із запахущим квітом,
чебрецем
із запахущим квітом
та усяким зіллям
(догадка:

усяке зілля —
загадка клена, чорноклена та чебрецю
на підставі збігу спільної ознаки
“бути тим, що зелене”:

клен, чорноклен на початку літа
розпускає зелене листя,
чебрець на початку літа
розпускає зелене листя
і усяке зілля на початку літа
розпускає зелене листя,
як клен, чорноклен на початку літа
розпускає листя,

так і усяке зілля на початку літа
розпускає зелене листя,
як чебрець на початку літа
розпускає зелене листя,
так і усяке зілля на початку літа
розпускає зелене листя —
відгадкою такої загадки

є усяке зілля,
яке на початку літа розпускає
зелене листя).

Клене, клене,
чорноклене,
будь деревцем,
що розквітає на початку літа,
що цвіте запахущим квітом,
що має запахущий дух,
щоб ми за цими ознаками
розпізнавали тебе поміж інших дерев,
та на свято Трійці,
у Зелену неділю,
у день Святого Духа

нашу хату та наше подвір'я
замаювали твоїми, клене,
чорноклене, гілками
із запахущим квітом.

Клене, клене,
чорноклене,
будь деревцем,
що розквітає на початку літа,
що цвіте запахущим квітом,
що має запахущий дух,
щоб ми за збігом цих ознак

розгадували загадку чебрецю
та на свято Трійці,
у Зелену неділю,
у день Святого Духа
нашу хату та наше подвір'я
замаювали твоїми, клене,
чорноклене, гілками
із запахущим квітом,
замаювали чебрецем
із запахущим квітом.

Клене, клене,
чорноклене,
будь деревцем,
що зелене,
що на початку літа розпускає
зелене листя,
щоб ми за збігом цих ознак
розгадували загадку усякого зілля

та на свято Трійці,
у Зелену неділю,
у день Святого Духа
нашу хату та наше подвір'я
замаювали твоїми, клене,
чорноклене, гілками
із розпушеним зеленим листям,
замаювали чебрецем
із розпушеним зеленим листям,
замаювали усяким зіллям
із розпушеним зеленим листям,
щоб ми кожного року

пригадували собі,
як на п'ятдесятій день від Великодня
зійшов на апостолів Христових
Дух Святий
у вигляді вогняних язиків,
і після цього отримали вони
дар розуміння інших мов
і, проповідуючи слово Боже,
розійшлися по світу;
щоб ми кожного року святкували
диво однакового звучання
нашого слова “дух”,
яким ми називаємо пахощі
розквітливих квітів,

і дня Святого Духа,
яким ми називаємо свято Трійці,
Зелену неділю,
щоб ми свідчили перед усім світом,
щоб ми свідчили перед Богом:
ми — християни.
ми — українці,
ми вірні Богові й Україні.

червень 2007

Олекса РІЗНИЧЕНКО,
лауреат літературних премій
П. Тичини, К. Паустовського,
Т. Мельничука, м. Одеса

СМІЛИВИЙ ПОШУК, НЕСПОДІВАНІ ІДЕЇ

ти Україну. Мені зостається не зрадити ні тобі, ні собі”.

Унікальні слова, як на мене. Я завжди здогадувався, ні, знав, що половина так званих росіян — українці, їм тільки треба переглянути свій родовід — і починати вивчати забуту рідну мову, як це зробила пані Молчанова.

Уся книжка — це довгий і важкий шлях до української України російськомовної людини, саме із нівельованого Донецького краю. Люди, що не сприймає вказівок і готових рецептів, яка сама шукає й знаходить за що можна полюбити Україну.

Передусім повагу авторки викликала героїчна історія УПА. Вивчаючи її, здивувалася: як могло статися, що така запекла жертвна боротьба не закінчилася перемогою? Такого бути не може! Оскільки, за законом філософії, кількість завжди переходить у якість. А кількість української крові, пролитої за Незалежність, просто не можна виміряти... Повинна бути перемога! Ірина Молчанова почала прискіплювати вивчати факти, додала власні розрахунки і переконливо довела: “Одночасне повстання у більшості концтаборів загрожувало перерости у громадянську війну на теренах СРСР, котру радянський режим би не витримав. *Воєня ОУН-УПА перемогли нищівну машину антилюдської влади!* А саме: домоглись масового закриття концтаборів, звільнення 2/3 політичних в'язнів, КПРС визнала наявність репресій проти

радянського народу, лави працівників КДБ були значно скорочені”.

Непокоять дослідницю і проблеми сучасного, часто занадто швидко й бездумного запозичення чужинських ідей. Філософському осмисленню цього явища присвячена розвідка “Особисте і загальне при створенні теорій”. Спираючись на положення академіка Івана Дзюби про те, що “кожна країна повинна мати національний суб'єктивізм”, доходить висновку: будь-яка іноземна порада чи теорія перед використанням повинна пройти “національне корегування” фахівців. Тільки тоді вона не нашкодить. Як продовження теми виникла робота “Формула ідеології партії, народу, влади”, де в загальному вигляді розглянуто природу виникнення ідеї автора та її складний шлях до стану ідеології партії, згодом — влади. Які етапи розвитку не може обминути жодна партія, коли хоче залишатись надовго при владі.

Багато уваги в книжці приділено питанню мово- й літературознавства. Запропоновано власні дослідження І. Молчанової із застосування різноманітних літературних фігур у творах В. Шекспіра й згадано 150 таких фігур у праці І. Качуровського; зроблено твердження (а може, й відкриття), що роман О. Пушкіна “Євгеній Онегін” написано сонетами, наведено карколомні за складністю сонети українських віршарів. Тарас Шевченко — улюблений поет авторки, її обурює звинувачення брутального недолюдка О. Бузини українського генія в аморальності. Як генетик за

фахом вона порівнює поведінку кількох геніїв, досліджує природу збільшеної сексуальності видатних осіб. Стосовно України із сумом констатує: “Можна лише дивуватися, з якою впевненістю Україна рубає під корінь свої найліпші біологічні надбання. Іван Котляревський, Григорій Сковорода, Микола Гоголь, Соломія Крушельницька, Марія Заньковецька, Леся Українка — ці генії нації не залишили нащадків. Тарас Шевченко все життя мріяв про звичайну сім'ю та “садок вишневий коло хати”, але жоден з українських батьків не віддав йому доньку в дружини! Чому? Тому, що Шевченко вже встиг заявити про себе як Бунтар, а решта

українців сповідували меншовартість. Коли після того я чую звинувачення Шевченка в розбещеності, у мене просто душа кипить. Як генетик я поставила би в провину “шалалуптному Тарасу” лише те, що він спокушав жінок недостатньо наполегливо. На жаль, будучи занадто праведним християнином, він не залишив нам у спадок купу позашлюбних дітей. Упевнена, тоді б і дівчата не божеволіли від нездійсненого кохання, й історія України написалась би переможнішою!”

Про генетичні таємниці понять “людство, народ, еліта” йдеться в одноім'яній статті. А прогноз авторки “Майбутнє Європи та України з точки зору генетики”, мабуть, у багатьох викличе незадоволення. Проте досвідчений біолог дає й фахові поради, як позбавитися загрозливих тенденцій зниження народжуваності в Європі, зберегти генетичну ідентичність нації в умовах глобальних міграційних процесів.

Книжку написано доступною мовою, вона містить багато цікавих фактів і несподіваних думок, спонукає до дискусій, навітряє на власну творчість. Авторка не ховається від заперечень. Будь-який читач може звернутися до неї за вказаною на останній сторінці адресою. Праця розрахована на допитливу молодь і людей з вищою освітою, яких у нашій країні багато. Передусім вона має зацікавити справжніх учителів, які бачать призначення вчителя не в передачі учням певної суми усталених знань, а в розкритті неохопних обріїв справжньої науки, де нема вічних істин, де завжди є місце сміливим пошуковцям і несподіваним ідеям.

АВТОСТОПОМ У ПОЛЯРНИЙ ДЕНЬ

Пропонуємо читачам продовження розповіді чернігівського журналіста і мандрівника Олександра Волощука про цьогорічну подорож-експедицію в пошуку українців у Північній Європі. Після Фінляндії його шлях проліг у Санкт-Петербург, Ленінградську область, Карелію й на Кольський півострів.

Олександр ВОЛОЩУК,
м. Чернігів
Фото автора

САНКТ-ПЕТЕРБУРГ

Повернувшись із Фінляндії в Росію, я зробив чотириденну зупинку в одному з найкрасивіших міст світу — Санкт-Петербурзі. Крім суто пізнавальної програми, планував кілька справ, пов'язаних з українською темою. Передусім знайшов на Смоленському кладовищі місце першого поховання Тараса Шевченка. Завдяки турботам української національно-культурної автономії Петербурга там встановлено пам'ятний камінь з написом: "Здесь 12 марта 1861 г. было первое захоронение Великого Поэта Украины Тараса Шевченко" і пророчи слова Кобзаря: "Поховайте, та вставайте, кайдани порвіте..."

Того самого дня зустрівся з головою української НКА Санкт-Петербурга Василем Тегзою й дізнав-

НА КАРЕЛЬСЬКОМУ ПЕРЕШІЙКУ

Із Санкт-Петербурга приїхав у село Стара Ладога — одне з найдавніших поселень Російської Півночі. Тут у Микольському чоловічому монастирі служить ігуменом отець Варфоломій — людина з чернігівським корінням. Його мати Олександра Федорівна — родом із села Лемешівка Городнянського району. У квітні цього року, на Великдень, отець Варфоломій привіз до Лемешівського храму ікону Божої Матері "Неупиваема чаша".

Мене, мандрівника з України, чудово прийняли в монастирі. Я спілкувався з ігуменом Варфоломієм, отримав від нього у подарунок кілька цінних духовних книг. Оглянув старовинну Ладозьку фортецю IX—XVII століття. Цікаво, що у Старій Ладозі є варязька вулиця, найдавніша на території Росії (достеменно відомо, що вона існувала вже у VIII столітті).

Виїхав з Ленінградської області до Карелії й надвечір прибув до міста Олонець — колишнього губерньського центру. Там довелося добряче намокнути, бо кілька годин ішов дощ. Наступного дня був у Петрозаводську, зупинився у давнього знайомого — президента Академії соціально-правового захисту Юрія Дмитрієва, людини, яка все свідоме життя присвятила вивченню й дослідженню теми будівництва й експлуатації Біломорканалу. Юрій Дмитрієв був одним із тих, хто відкрив світові урочище Сандармох, де 1937 року трагічно загинули тисячі в'язнів ГУЛАГу, зокрема й представники українського Розстріляного Відродження.

Я знав, що у Петрозаводську мешкає чимало вихідців із Чернігівщини. І вже першого дня познайомився з одним із них — журналістом і письменником Анатолієм Гордієнком. Він народився в Чернігові, але в столиці Карелії живе з 1960 року. Чимало років Анатолій Гордієнко досліджує історію радянсько-фінської війни 1939—1940 років, написав кілька книжок на цю тему, одна з яких — "Загибель дивізії" — викликала великий інтерес, її видали не тільки в Росії, а й у Фінляндії та Франції. А всесвітньо відомий режисер Емір Кустуріца найближчим часом збирається

зняти за романом "Загибель дивізії" художній фільм.

Зустрічався із членами українського національно-культурного товариства Карелії "Калина", зокрема, з її керівником Ларисою Скрипниковою, а також із петрозаводськими українцями: Вірою Прокон'євою (народилася в Городнянському районі, заслужений лікар Карелії), Тетяною Сімбіревою й Олегом Мисілюком.

За переписом населення, в Карелії мешкає 19 300 українців. Це немало, але, за словами Лариси Скрипникової, багато українців не хочуть визнавати своєї належності до українського етносу: "Чому ми такі — не знаю. За національною ознакою в Карелії нікого не переслідують, але віднедавна, після погіршення відносин між Росією й Україною, я як голова українського товариства відчуваю негатив у ставленні до нашої "Калини".

Карельські українці майже не відчувають допомоги України. А треба їм небагато — лише знати і відчувати, що про них не забувають на Батьківщині. Попри це, українське товариство Карелії власними силами видало вже дві книжки: "Убієнним синам України. Сандармох" і "Моя Карелія, моя Україна". Вони готові й надалі підтримувати розвиток українства на Карельському перешийку.

Від Петрозаводська автостопом дістався до "столиці" Біломорканалу — міста Медвежогорська, відомого тим, що на його мальовничих околицях знімали кінокомедію "Любов і голуби". Побував у Сандармоху — місці останнього спочинку тисяч безневинних жертв сталінського політичного терору 1930-х років. Того самого дня досяг восьмого шлюзу Біломорканалу. За п'ять років до цього, в серпні 2004-го, разом з Юрієм Дмитрієвим і карельським письменником Василем Фірсовим я брав участь у розкопках на секретному кладовищі будівельників каналу в урочищі Борсуча Гірка. Щоправда, цього разу побувати на місці розкопок не вдалося — пропускний режим на шлюзах став значно суворішим.

Моторним човном дістався дев'ятого шлюзу, де познайомився з братами Сергієм і Михайлом Скрип-

цями (їхній покійний нині батько був родом з Носівщини). Коли вирушав далі, брати заповнили мій рюкзак копченою і в'яленою рибою. Від дев'ятого шлюзу до автомобільної траси на Мурманськ — 34 км лісової дороги. Половину подолав пішки, решту проїхав на попутному мотоциклі. Ці 34 км за мною біг собака, мабуть, дуже хотів бачити в мені господаря.

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС ЗА ПОЛЯРНИМ КОЛОМ

До Кандалакші понад 400 км їхав вантажівкою, за кермом якої сидів заробітчанин з України Антон Михальчук (живе у Тернопільській області, але працює в Ленінград-

націю наче якусь бутафорську, "сувеніру" — на рівні пісень, рушників, шароварів. У Росії багато говорять про демократію, але вона закінчується там, де починається розмова про незалежність України. Те, що відбувається зараз між Росією й Україною, ми відчуваємо як гніт. В очах мурманських "великоросіян" ми відповідальні за все: за "газову війну", за прагнення України вступити в НАТО тощо. Коли ми співаємо — нас люблять, коли між двома країнами відбувається політичний конфлікт — нас ненавидять. Але комплексу меншовартості не відчуваємо, мені завжди є що відповісти таким людям..."

Як і в Карелії, в Мурманську я розшукав чимало колишніх чернігівців: директора Центру громадянського і патріотичного виховання молоді Михайла Орешету, старшого інспектора профспілки моряків Мурманського морського пароплавства Олега Горбу, музиканта Віктора Ширяєва, відомого в Мурманську лікаря Василя Степюху. Це різні люди, але всі вони люблять Україну і рідну Чернігівщину. Вони були дуже раді несподіваній зустрічі із земляком.

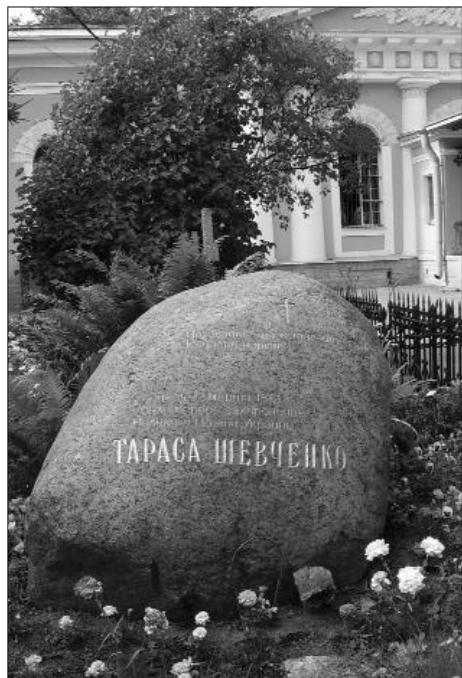
Коли я ще тільки планував подорож, то після Мурманська хотів побувати також у Печензі, Заполярному і Нікелі — містах, які розташовані неподалік російсько-норвезького кордону. Але після загибелі 2000 р. атомного підводного човна "Курськ" прикордонний режим на території Мурманської області став значно жорсткішим, і тепер, щоб потрапити до цих міст, треба мати спеціальну перепустку. Щоб оформити її, потрібно надто багато часу, тим більше якщо ти іноземець. Тому я відмовився від відвідання прикордонних із Норвегією районів. Натомість поїхав у Хібінські гори, про що антропи не шкодують. Хоч гори й невисокі (до 1 200 м над рівнем моря), але дуже мальовничі. На схилі однієї з гір, що має назву Айкуайвенчорр (1 091 м), поблизу міста Кіровська, зупинився на деякий час, встановивши намет, і здійснив одиночне сходження на гору.

Коли залишав Кольський півострів, ще тривав полярний день — незвичайна для нас пора року, упродовж якої сонце перебуває на небі 24 години на добу. Полярний день багатьом людям дарує оптимізм і віру в світле майбутнє. Хочеться, щоб саме цього — оптимізму й віри — було якомога більше в душах і серцях українців, які живуть по обидва боки Північного полярного кола.

ся про українство у Північній Пальмірі. Зі слів Василя Юрійовича, зараз у місті проживає не менше 350 тисяч етнічних українців. Найсвідоміших із них об'єднують чотири українські товариства: Полтавське, Роменське, Донецьке земляцтва. Одне з основних завдань НКА — зміцнення зв'язків українців Петербурга з регіонами України, а головна роль — пропаганда і збереження національно-культурної спадщини, українських звичаїв, традицій, обрядів. Після всіх негараздів навколо українських організацій у Москві (закриття української бібліотеки), НКА українців Петербурга готова взяти на себе роль провідника українських національно-культурних ідей у Росії.

Які українці Санкт-Петербурга? Такі, як і в Україні: працелюбні, порядні, поетичні. У місті діє три українські хоріві колективи, проходять фестивалі української культури, наукові конференції. НКА веде видавничу роботу — відновлено журнал "Основа", заснований у Санкт-Петербурзі ще півтора століття тому. Серед найближчих заходів — проведення у листопаді 2009 р. міжнародної конференції "Дні Засядька" (Олександр Засядько — перший начальник Військово-артилерійської академії). Щороку проводять Дні слов'янської писемності й культури та Дні пам'яті Тараса Шевченка в Академії мистецтв, де він був професором. Цікаво, що нині Академію мистецтв очолює також українець — академік Серафим Чаркін.

ській). Кандалакша виявилась малоцікавим містом, чого не скажеш про Мончегорськ. Піднявшись на вершину найближчої до міста гори, побачив надзвичайно красиву картину: засніжені, попри середину літа, хребти Хібінських гір, багато озер і кольська тундра аж до обрію.

Найбільше місто російського Заполяр'я — Мурманськ. Зупинився у талановитій художниці-іконописи Катерини Ширко (народилася на Рівненщині). За два дні відбулася зустріч з активом національно-культурної автономії українців Мурманської області, яку очолює Наталя Литвиненко-Орлова. За офіційними даними, в області живе понад 100 тисяч етнічних українців, тобто майже кожен сьомий. Українську громаду створено 1989 року. Мурманська область — "найсовєтськіший" з-поміж інших регіонів РФ. Виявляється це насамперед у тому, що перші особи області й міста прагнуть до "єднання всіх слов'янських народів", але бачать це у вигляді відновлення Радянського Союзу.

Наталя Литвиненко-Орлова розповіла про те, що найбільше наболіло: "Сьогодні бути свідомим українцем важко в самій Україні, а тим більше у Мурманську. Значна частина росіян, зокрема й ті, хто при владі, сприймають українську

Світлана ОРЕЛ,
м. Кіровоград

БІЛЬ І ЛЮБОВ УКРАЇНЦІВ ДІАСПОРИ ВЧАТЬ НАС ПАТРІОТИЗМУ

Торік восени в Кіровоградській обласній науковій універсальній бібліотеці імені Дмитра Чижевського відкрився Канадсько-український бібліотечний центр, книжки якому надало Канадське Товариство приятелів України (осередок у Торонто), очолюване Іваном Кузиком. Він разом зі своїм побратимом — письменником і громадським діячем Степаном Горлачем і Надзвичайним і Повноважним Послом Канади в Україні Даніелем Кароном представляли на відкритті Центру цю далеку країну.

Кіровоградську обласну наукову бібліотеку, якій виповнилося 110 років, щодня відвідує близько тисячі користувачів, більшість із яких — молодь. Тож книжки, привезені з Канади, безперечно, знайшли зацікавленого читача. Приваблюють вони не лише інформаційною наповненістю (“Історичний атлас України”, “Історія Союзу українців Канади”, “Літопис УПА”, “Мартирологія українських церков”, “Християнський самвидав України”, українська класика, видана за кордоном, твори письменників-емігрантів Докії Гуменної, Євгена Маланюка, Олени Теліги, Олега Ольжича, Оксани Лятурицької, ін.), а й тим, що несуть особливе тепло, бо зібрані в українських родинах Канади. Зворушують, наприклад, томики художніх творів Володимира Винниченка, перефотогографовані (!) ще з радянських видань, випущених Харківським видавництвом “Рух” і дбайливо підшиті. Тепер вони знову повернулися на Батьківщину...

Робота над виданнями, що стали основою Канадсько-українського бібліотечного центру, як півдодела заступник директора бібліотеки Валентина Козлова, нині триває у кількох напрямках: класифікація за галузями знань, створення бібліографічного покажчика Центру, представлення видань на сайті бібліотеки і популяризація отриманої літератури через виставки, зустрічі, лекції.

Поки що найбільше книжками Канадсько-українського центру,

що працює у читальному залі гуманітарних наук бібліотеки, цікавляться науковці, літературознавці, студентство. Особливо широке поле діяльності для дослідників рідної літератури. Адже досі в Україні публікували, наприклад, обмежену кількість творів Василя Барки. У Центрі ж його творчість представлена набагато ширше, як і твори багатьох інших письменників української діаспори, імена яких були досі мало відомі в Україні.

Приваблює читачів і те, що серед видань Канадсько-українського бібліотечного центру — багато перекладів українською мовою творів світової літератури. Подібні переклади або досі зовсім не здійснені в Україні, або вийшли у світ невеликими накладками і вже встигли стати бібліографічною рідкістю.

Дуже цінними для українського читача стали книжки релігієзнавчого характеру. Річ у тім, що пострадянська традиція міжконфесійних стосунків передбачає значну нетерпимість. Спокійний і толерантний до будь-яких релігійних течій тон ви-

дань української діаспори саме цим і приваблює. З цього погляду цікаві політологічні видання. Віднині будь-яка тематична виставка чи захід в обласній бібліотеці доповнюється літературою з Канадсько-українського центру, адже погляд і підхід діаспори у багатьох випадках і повніший, і емоційніший. Особливо це стосується історичної тематики — козацтво, Крути, Голодомор.

— Біль і ностальгія українців діаспори, їхня любов до рідного краю, величезне бажання передати наступним поколінням хоч частинку свого духовного надбання зворушують, — розповідає провідний бібліотекар відділу читальних залів обласної наукової бібліотеки імені Д. Чижевського Наталя Чуприна. — Це глибинне, справжнє, таке, що впливає на молодь. Не секрет, що часто певні патріотичні ініціативи, особливо ті, що йдуть від влади, сучасна молодь не бере до душі, вважає фальшивими. Біль і любов української діаспори допомагають молодим ставати патріотами.

РЯТУЄ ВІД ХВОРОБ, МАРОДЕРІВ І ВОГНЮ

Галина МОЙСЕЄВА,
м. Київ

Якось наприкінці 1980-х років потрапила на лекцію лєнінградського фізика й ізоіерика Анатолія Мартинова про реінкарнацію, карму, призначення людини тощо. Поставила йому питання, яке мучило мене ще з дитячих років: чому добрі, порядні люди, як правило, живуть дуже мало, а всяка брідота так довго топче ряс. “Тому, що вони перебирають на себе чужу карму”, — почула на те.

Його відповідь мене не вдовольнила. Тому, спираючись на відкриті Мартиновим знання, почала шукати відгадку сама. Багаторічні розмірковування навели на думку: ми приходимо на Землю з якимось певним завданням. Тих, хто його вправно і швидко виконує, Бог відразу забирає до себе. Довго живуть або нетямуючі, або мудреці — Вчителі, через яких Бог передає нам знання, навчає нас Істини.

Підтвердження цьому знаходжу в житті. Ось хоч би серед чорнобильців. Не раз доля зводила з такими, що лише перелік їхніх хвороб не вміщається на одній сторінці, а вони живуть і за 60, і за 70... Певно, для того, щоб донести людству ту страшну правду про Чорнобиль, застерегти нас.

На мою думку, Віктор Познік, голова правління Коломийської громадської організації інвалідів “Союз Чорнобиль України” належить саме до когорти Вчителів.

2002 року завдяки його старанням у Коломиї збудували капличку ікони “Чорнобильський спас”. Займався цією справою сам і надихав своїх спілчан, тому що впевнений: ікона дає зцілення душі, а через душу оздоровлює тіло. Тому коломиїські чорнобильці багато зусиль доклали до того, щоб відкрити таку капличку і в Українському спеціалізованому диспансері радіаційного захисту населення, що у передмісті Києва. Адже тут цілорічно оздоровлюють дітей, батьки яких постраждали від наслідків аварії на ЧАЕС, і тих, хто нині проживає на забруднених радіацією територіях.

Сам Віктор Познік — ліквідатор катастрофи, інвалід II групи. Тож чорнобильська трагедія не перестає йому боліти. “Ще торік 11 квітня ми були в Чорнобилі й відвідували Свято-Іллінську церкву, — ділиться спогадами він. — У радіусі 200 метрів від неї радіаційний фон нормальний. Це справді Боже провидіння. Коли там була ікона Миколая Чорнобильського”.

Тож коломиїці вирішили замо-

вити таку ікону з каменю у місті Коростишєві Житомирської області (там дешевше). Дизайн плити розробив архітектор Василь Салій.

2 листопада ікона прибула до Коломиї. Її змонтували і встановили члени організації. Виготовлення постаменту під основу оплатив заступник міського голови Володимир Тарновецький. А 12 листопада в присутності представників “Союзу Чорнобиль України” та комітету “Діти Чорнобілля” голова комітету отець Іван Остафійчук освятив її. Тепер ще й святий Миколай захищатиме всіх мешканців Коломиї від негараздів.

Чорнобильський чудотворний образ святиителя Миколая, архієпископа Мирлікійського, відомий з XVIII століття. 1920 року ікону розрубили на три частини, ризу хотіли здати на металобрухт. Але християни врятували святиню. До 1942 року її благоговійно зберігала одна благочестива сім'я, і в ті нелегі роки біді обходили цю родину стороною. 1942 року, коли мешканці окупованої території відкрили Свято-Іллінський храм у Чорнобилі (до цього в ньому розташовувався склад), ікону реставрували і з почестями перенесли в церкву. Відтоді вона вже ніколи не покидала храму. Розповідають, що від ікони святиителя Миколая зцілялися безнадійно хворі.

1986 року, коли мешканців евакуювали, мародери тричі намагалися пограбувати церкву, але пізніше зізналися, що це їм не вдалося.

1990-го в зоні відчуження з небувалою силою розповсюдились лісові пожежі, вогонь загрожував будинкам місцевих мешканців. У відчаї люди вийшли йому назустріч з образами, серед яких була й ікона святиителя Миколая. Очевидці переповідають, що на очах у всіх вогонь повернув у бік річки й згас.

КОЛЮЧА ДОЛЯ ЗВ'ЯЗКОВОЇ «ОКСАНИ»

Тетяна БУДАР,
м. Бережани, Тернопільська обл.

Жіноча доля в Україні в усі часи була нелегкою, а часто — трагічною. Зазнали чимало лиха від татар, турків, від панщини і різних диктаторів. Мешканка Бережан Ольга Заяць-Мерещак — одна із жертв жорстокого сталінського режиму. Палку патріотку України, активну учасницю ОУН-УПА, Ольгу 1949 року засудили до розстрілу. Та доля розпорядилася по-своєму: жінці довелося перенести на своїх тендітних плечах і довгі роки таборів, і боротьбу за виживання в часи більшовицького режиму.

У селі Волиця Бережанського району Тернопільської області, де вона народилася, сім'ї українців були працюючі й свідомі. Попри заборони, часто збиралися у будинку “Просвіти”, де обговорювали політичну ситуацію, ставили вистави, влаштовували концерти, ділилися враженнями від прочитаних книжок або газетних статей. Активним просвітянином був і батько Ольги, який постраждав за свій патріотизм — 1934 року, не виніши тортур польських жандармів, помер, залишивши дружину й шістьох дітей, які, однак виростили свідомими патріотами, передусім син Теофіл.

— Брат прищепив мені щирою любов до України, — розповідає пані Ольга. — Він підтримував тісний зв'язок із націоналістами, читав заборонену літературу й перекладав із таким захопленням, що байдужими я і наша сім'я не могли лишитися. Я вступила в ОУН, пізніше в УПА й працювала зв'язковою під псевдо “Оксана”, виконуючи завдання служби безпеки ОУН, провідника Степана Бандери.

1945 року мене вперше заарештувало НКВС, та хоч як дивно, довго не протримали. 1946-го заарештували вдруге. У Бережанській

тюрмі зазнавала жорстоких тортур сім місяців. Спогади про це досі живі в моїй пам'яті, переслідують навіть у снах. Та допити мене не зламали, і я знов опинилася на волі.

Після тюрми й надалі продовжувала роботу зв'язковою, співпрацювала з відомими провідниками “Залізником” і “Куком”, залучаючи й рідних: сестер Ірину та Юлію, брата Мирона. Палкою патріоткою була і їхня мати, яка також чимало натерпілася за свої переконання.

Енкаведисти таємно слідкували за родиною Ольги, здогадувались, що вона пов'язана з націоналістами. Тому всім доводилося переховуватись.

— Якось, коли ми обробляли город, — згадує жінка, — несподівано прийшли енкаведисти, схопили мене й повезли до Тернополя. Це було після Різдва Матері Божої, 22 вересня 1946 року. Я зрозуміла, що мені вже не вирватися з їхніх рук, і кинулась у річку, але солдати мене витягли.

Допити були жорстокими. Три доби тримали коло стіни, наголошуючи: “Ти в Бережанах не зізналася, в нас буде інакше...” Як завели в камеру, то дівчата аж плакали, дивлячись на мене, побиту і змучену. Я одразу заснула на стільці, не могла прокинутись. Усі думали, що вже не виживу.

І ось суд. Смертний вирок. Але й це не злякало дівчину. Її стійкість вразила навіть катів і, зрештою, смертний вирок замінили на 25-річне заслання, п'ять років висилки і п'ять — позбавлення громадянських прав. У лютому 1950 року її вивезли до Воркути. Тут Ользі довелося спізнати всі жахи північної зими: під час завірюхи виселені мусили міцно триматися за руки, щоб їх не звіяло вітром, бо це загибель серед снігів. Постійне відчуття голоду й холоду виснажувало, проте конвоїри на це не зважали: “бандерівці” за будь-якої погоди

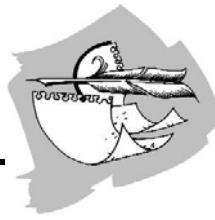

повинні були працювати на прокладанні залізниць.

1956 року засуджену звільнили за амністією. На деякий час залишилася там, вийшла заміж за репресованого, який був родом із Підволочиського району. В Сибіру народила дочку, однак поруч із радістю довелося пережити страшне горе: дитина захворіла й померла.

В Україні Ольга повернулася 1967-го. Спочатку з родиною мешкала в селі Рай біля Бережан, згодом розпочали будувати обійстя у місті. Працювала на цегельному заводі, у райпобуткомбінаті, згодом — на склозаводі (21 рік). Усюди зазнавала принижень, бо мала тавро “ворога”. Сім років Ольгу не прописували — була “другосортною в країні рад”. Та життя навчило її надзвичайної терплячості, жінка мужньо несла свій хрест.

Виростили в неї двоє синів, є онуки. Мрія, яку довгі роки виношувала в серці, здійснилася: Україна стала незалежною державою. Нині ветеран ОУН-УПА Ольга Заяць-Мерещак, як і мільйони жінок, сподівається на торжество справедливості у своїй державі. Вона щиро вірить у те, що Україна подолає труднощі.

Василь ТРУБАЙ,
письменник,
с. Халеп’я Київської обл.

НАТЮРМОРТ ІЗ КОТАМИ

Та порожня людина мудрує, хоч людина народжується, як те дике осля.
Йов, 11,12

— Так, але саме за ефектом Пойтінга-Робертсона на них діє не тільки тяжіння Сонця, а й світловий тиск, пропорційний площі поверхні, або квадрату радіуса, тоді як тяжіння Сонця — її масі або, в кінцевому результаті, об’єму, цебто кубу радіуса. А додавання швидкостей призведе до того, що світло падатиме трохи спереду і пригальмовуватиме рух.

Худорлявий чоловік в окулярах на знак згоди кивнув головою:

— Саме через це гальмування вона й буде пологою й zdeформованою. Це підтвердили ще Уіппл та Мак-Кроскі. — Він одломив з куца бузку тоненьку лозинку і, схилившись, заходився писати нею на піщаній доріжці: $a > 5$, $i < 35$, $e = 0,7$. — Приблизно двадцять відсотків мають такі параметри.

Перша людина погладила свою вузеньку руду борідку й посміхнулася.

— А я ж саме про це й говорив спочатку. Найголовніше полягає в тому, що в афелії вони перетинаються від двох до чотирьох і двох. І все це зберігає своє значення, попри зміни інтеграла...

— А мені їх шкода, — подумки сказав великий чорний кіт. — Вимирають, бідні... І так швидко, хто б міг передбачити?

— Не бійся, чорт їх не вхопить, — так само подумки відказав йому сірий. — То такі, що спершу всіх нас зі світу зживуть, а тоді вже й самі повиздыхають.

Коти непорочно сиділи один проти одного на кам’яній огорожі й, підібгавши хвости, слухали людей.

— Я все-таки думаю, що зелена лінія, на відміну від червоної, спостерігається тому, що

різний час життя, — продовжував бородань. — Або візьми метастабільний рівень один ес нуль... Це ж не що інше, як три пе, збуджене з пе першого нуль...

— Ні, таки справді дебіліють... Послухай! — знову мовив чорний кіт. — А ще зовсім недавно були такими, як і ми, — зітхнув він. — І подумки спілкуватися могли, і пам’ять передавалася з покоління в покоління...

— Та чисто вже, — зневажливо відказав сірий. — Ніколи вони до нашого рівня не дотягували.

— Ну чого ж? Зразу після Сотворіння були. Це вже пізніше, як яблуко з’їли, то таке з ними сталося.

— Не знаю... Мою прабабцю в семисотому коліні на водопої як ловили, то таке кричали, що вона, бідна, від сорому зомліла.

— Ну, правильно! Якраз тоді вони й почали слова вигадувати,

в них же пам’ять стала відмирати. Згадай...

Сірий кіт замислився, примруживши зелені очі.

— Усе з дітей у них почалося... З’явиться на світ, а мозочок той чистий-чистий, як небо... Я ще дивувався, як вони без пам’яті виживуть...

— А вони, бач, букви повидумували, щоб записувати все.

— Усього не запишеш... Усе одно вимруть, як динозаври.

Згадавши про динозаврів, чорний кіт замріяно усміхнувся.

— А пам’ятаєш тих двох маленьких динозавриків, які приходили сюди шовковиці їсти? Я їх як зараз бачу!

— Ага, як ударить хвостом по стовбурі — так ягоди й сиплються. Вони тоді визбирують їх у траві...

— А шовковиця росла саме на тому місці, де в них зараз трансформатор стоїть.

Двоє людей підійшли до лавочки, яка стояла в затінку дерев. Бородань сів і, заклавши за голову руки, смачно потягнувся.

— Ех, чорт! Жила б оце людина вічно, скільки всього можна було б натворити!

Чоловік в окулярах легенько всміхнувся.

— Ось дезоксирибонуклеїну скоро розкрутять — і житимемо!

— Якась страшна хвороба мозку, — щиро поспівчував чорний кіт. — І ти поглянь, як воно в них швидко прогресує — вже про безсмертя заговорили... Дичавіють просто на очах!

— А візьми оте їхнє ненаситне бажання щось придумувати! Вони ще й пишаються цим, кажуть, що схожі на Бога!

— Вони й про букви кажуть, що то свідчення високого розвитку, а не здичавілості... Ось знову... Послухай!

— Синтезувати білок не так

уже й важко, — покусуючи травинку, мовив бородань. — Уже є чудові результати клонування, дітей вирощують у пробірках. І не просто людина виходить, а індивід із наперед заданими параметрами. Усе залежить від поєднання нуклеотидів: аденін, тимін, гуанін — елементарно просто... Уяви, які тут приховано можливості! Ну, приміром, взяти он kota, — чоловік кивнув у бік огорожі. — Вправляємо йому якийсь агресивний ген, і в пробірці виростає... собако-кіт! Оригінально!? Кіт хату сторожує! Ти собі якого взяв би? — повернув до товариша голову бородань.

— Чорного. Ходив би з цигаркою в зубах, і кіт на шворці.

Обоє людей весело засміялися.

— А ти кажеш, що тобі їх шкода, — подумав до чорного сірий кіт. — Що швидше вимруть, то краще! Може, хоч щось залишиться після них...

— Але ж поглянь, як сидять, га! Наче ті сфінкси! — сказав бородань і махнув на котів рукою.

Ті навіть не ворухнулися.

— Ти ба... не бояться!

Він знайшов під лавкою чималий камінець, зважив його на долоні й повільно, аби не виказати свого наміру, пішов до котів.

“Ближче трохи треба підійти, а то не вцілю, — подумав, косячи оком. — Он до того куца підійду...”

— Як буде доходити до куца, скажеш, — попросив чорний кіт, який сидів до людей спиною.

— Ще три кроки, — подумки відказав йому сірий. — Два, один...

І тільки бородань хотів замахнутися — обидва коти блискавично зіскочили з огорожі й зникли в куцах.

— Аж диви, стерво! — спантелено уляк той на місці. — Та як же вони здогадалися?!

Фото Кевіт Гладішевої

СЛОВО Прогвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА—2010
Ви — зі “Словом Прогвіти”, бо це — ваша газета!

Вартість передплати (з доставкою і поштовими витратами):

на рік	50 грн 34 коп.	на півроку	н 77 коп.
на 3 місяці	71 коп.	на 1 місяць	77 коп.

Поштовий індекс — 30617, сторінка 60 в “Каталозі”

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Прогвіти”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Сергій КЛИМКО
279-49-47

Відділ просвітнянської роботи
Надія КИР’ЯН
270-55-57

Відділ коректури
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Сергій КЛИМКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovo-prosvity.org.ua

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301247
Наклад у жовтні — 12 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.

Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Прогвіти”
обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Прогвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 4,77 грн.
на 3 місяці — 13,71 грн.

